

CONTROL DE STIL

LIBERTATE DE IDEI

REVISTA LITERARA

APARE ODATA PE LUNA

Director:

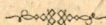
Joan Rădoi.

Redactor-Administrator:

Th. M. Stoenescu

PE DRUM DE POSTA

În careta înhamată cu douăsprezece cai de poștă mânăta de trei surugii, pe capră cu un soldat, se afla o doamnă a cărei frumusețe era încă strălucitoare, cu toate că împlinise sau că împlinea treizeci și cinci de ani și un tînăr, aproape un copil, făptură delicată ce trecea pragul celor cinci-sprezece ani ai săi cu o sănătate șovăitoare.

Doamna,—muma aceluî produs bolnăvicios a cărui nervozitate era ecstremă, ênse ce era înzestrat cu simțire și cu inteligență superioară vârstei sale, antiteză bizară în care germenii rēului și binelui se ciocneau cu desfășurări de puteri egale,—scotea de la un moment la altul patratul de hărtie cocoloșită pe care se aflau lipite benți orizontale cu litere de tipar stampate în albastru,—depeșa priimită chiar în acea zi de la o rudă a soțului ei, a cărui boală se făcuse gravă, mortală poate :

„Pleacă și nu măi aștepta“ zisese din depărtare gândul și condeiful celui care chibzuise telegrama, „pleacă și nu măi aștepta“ transmisese fulgerarea electrică ce zguduie sîrma întinsă între București și Craiova.

Aceste cuvinte, terribile în laconismul și în albăstrimea lor, rēsăreau de pe fundul alb al inprimatului telegrafo-poștal și treceau pe dinaintea vederii soției-mume pentru a douăze-

cea-oare. Și pentru a două-zecea-oare, literile fatale îi umpleau ochii cu schinteieri roșii printre cari, marca țerii tipărită în negru, punea doliul ei. În acelaș timp, dintre fiecare cuvânt, fâmfare funebre se ridicau, un dric, pompos și nălucitor de aurărie pe supt zăbranicul ce 'l învelea, apărea ieșind de la Sărindaru, miș de soldați, oștirea toată, îl urma, puști aplecate spre pământ, săbiți trase, muzice, — în capul, în mijlocul, în coada cortegiului..., spaliere de soldați, soldați înainte, soldați înapoi, trăsură Domnească, miniștrii și ambasadori, încărcăți de decorații, pe jos sau în trăsuri, — tunuri, steaguri, popor, lume din lume. Ce? Să fie cu putință? Soțul ei, omul cu care a trăit două-zeci de ani, cu care a împărțit bune și rele, să fi murit în adevăr? Ce? Ea n'are să'l revadă de cât supt formă de cadavru, cu chipul desfigurat, cu pete vinete și roșii pe dânsul, cu părul capului și cu al mustăților căzut, ultime indicii ale boalei pe care a bănuit-o din momentul priimirei acelei vestii fatale și de care acuma, de ce cugetă mai mult, pare sigură? Ce?.. Ce?.. Și toată viața ei, copilăria, visele și iluziunile ei de fată unică la părinți bogați, logodna ei, el, — alesul, — frumos, tînăr, cu talie de fată în fracul de praporgic, roichia ei de mireasă, roichie de păpușă, atât era de mică la pai-spre-zece ani, se înălțau încet din adâncimile trecutului, se oglindeau cu vioiciune pe geamurile aburite ale caretei în mijlocul inserării noroase ale unei zile de pe sfârșitul lui Septemvrie. Venea în urmă, toată lăntuirea de lupte, de speranțe, de decepțiuni: Cariera lui, cucerită grad cu grad, strămutările militarești dintr'un colț al țerii la celălalt, revolta companiei de la Ocenele-mari, ea, azvêrlindu-se desplătită între cei cari 'l înconjuraseră, acoperindu'l cu corpul, ocrotindu'l cu inima, scăpându'l cu eroizmul, soție care strigă soldaților răsvrățiți: „trageți“ și dinaintea căreia, frunțile se apleacă, ghenuchiș se încovoae, puștile scapă din mâini! Pasiunea cu care dânsul o iubea, slăbiciunile lui de voluptuos ce 'l făcea să 'i dea rivale, dejnădejdea ei, violențele și certurile, căințele și împăcăciunile! Ce? Ce? Și acest om pe care 'l iubise cu calitățile și cu defectele lui, pentru care se devotase două-zeci de ani, pentru care fusese geniul cel bun, steaua

cea luminoasă, pe care 'l petrecuse pănă la „culme“ ca tovarășă credincioasă, acest om să fi murit, de acest om să se despartă ea înainte de timp? Și însurarea ce se lăsa peste natură pătrundea în inima ei, lăcrămile o podideau, se potopeau de-a lungul obrazilor cu șiroaie brăzdătoare, cădeau cu picături largi pe hărtia ce ținea în mână, iar careta, străbătea câmpiile ca un vârtej, fugea, alerga, zbură pe drumuri aproape ne-umbrate, se strecura printre hopuri, printre răsturnișuri, trecea piraiele și rîurile, cobora văile sau urca dealurile, din aceiași fugă, din același zbor. Soldatul de pe capră, cucăia, se apleca moțăitor în dreapta, în stînga, visa cu mîna pe pușcă la Tița pe care o prididire cu zbegul tocmai în ziua plecării, surugii, desculți, călări pe deșelate, cu izmene de pânză ce li se ridicau de-asupra pulpelor arămii, bănănăiau din picioare de jos în sus și de sus în jos, izbeau roibi cu călcăiele, înjurau de „ceara măsii“, hăiau, mînau, scuipau, clopotele bălăngăneau, câte-o miță de cal rîdica coada, bălega drumul alburii, sfîrcul biciului îl plezna și singură zbîrlirea părului trăda zbîrcitura pielii, arsura durerii.

Dar cu cât se înnopta, vârtejul mersului în loc să se domolească se ducea mai repede; se ajungea la jumătățile de poștă pe ne-răsufate, se azvîrlea la oiștie alți cai ce așteptau din poruncă de la București cu hamurile pe ei, apoi, cu felinarele aprinse căci noaptea înainta și întunericul ce se așternea peste deal și peste vale se făcea beznă, cu cai proaspeți între picioare ce băgau pe dracu 'n ei, troscăielile bicelor izbucneau din nou, hăirile reînțepeau, spărgeau atmosfera posomorită a nopții cu sîlbăticia lor cutremurătoare ori se prelungau cu sfîșieri dureroase și cu duioși nespuse, roțile sfîrăiau, careta scotea gemete din toate închieturile ei, se apleca peste roți, îndeplinea salturi mortale, părea corabia primejduită pe care fie-care val e gata s'o înghită și ce se ridică de-asupra fie-căruia!.

Inauntru, copilul, vîzînd că mumă-sa ațipește cu o parte a obrazului înfundată în matasea căptușelii, își lipea fruntea de geam, se uita în întunericul năbușitor brăzdat lîngă por-

tiță de fulgerele galbene și roșii ale unuia dintre felinare, se încerca să ghicească priveliștele, unde era vale credea că e deal, i se părea că vede ape mari;... ênse trăsura se apropia de locuri păduroase, grupe de copaci defilau ca niște năluce negre, povești de hoți îi umpleau mintea..., cel mai mic pom, stuful cel mai neînsemnat, i se oglindea în priviri cu proporțiuni gigantice, crecile noduroase deveneau pușci, trunchiurile luau forme hotărîte, se făceau oameni, haiduci lați în spete cu căciulile pe sprêncene, cu oïchiî schinteietorî...

Câte-o șuerătură de surugiû, scurtă sau ascuțită, urmată de vorbe îngânate de-a 'n călare, îl întrăeau și mai mult în credința că nu se înșeală, că acele șuerături sunt semnale, că n'aveau să mai scape din acea noapte... Ingrozit, dênsul se trăgea atuncea de la geam, se ghiemuia în colțul său cu ureichile vîje'toare, cu oïchiî dilatați de întunericul pe care ar fi vrut să'l pătrundă, contractări nervoase îl scuturau și voind să se facă viteaz, să se amăgească singur, se înfășura în șalul mumei sale, șal scoțian cu dungî albastre, pe fund roșu, punênd fioare și scuturări pe seama unui frig închipuit.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cu toate aceste, minutele aduceau cu ele sferturile și jumătățile de ceas, careta își urma mersul, iar fiind-că era ajun de têrg, șiruri de care începeau să se zărească, treceau ca printr'o lanternă magică în scurtul spațiu de lumină cucerit de felinare, strigătele țeranilor ce le abăteau, scârței-tul roșilor, înjurăturile surugiilor, se îndeșeau, ênse o dată cu teama de hoți ce dispărea, frica răsturnișurilor se ridica dintre dealurile ce se înmulțeau, năpădea dintre prăpastiile văilor ce se deșchideau. Copilul, deșteptase pe muma-sa, soldatul ce se detese jos de pe capră și înpiedicase roțile, umbra pe lângă portiță, surugiî o lăsaseră la pas, iar careta, în bălângămirile clopotelor ce se demoliseră, cobora pe mumă și pe copil, cu douî-spre-zece cai în șir, către adâncimi necunoscute, către funduri înmecate de întuneric.

Vêrsatul zorilor apucă pe drumeți departe de Pitești cu douê poște, ênse somnul ce amortise pe băiat mai dinainte, urma să facă pe supt pleopele lui plumburiî aceiași beznă înfășurătoare ce alerga din toate colțurile câmpului, ce se

ținea de trăsura fulgerată de aceleași licăriri scurte ale felinarelor cu lumină galbenă și roșie... Copaciî de pe culmî, reîncepeau astfel, să defileze pe supt oîchii lui, năluci negre, cu forme hotărîte..., dar dînșii, în loc să se schimbe în oameni, în haîduci lați în spete cu căciulile înfundate pe sprîncene, deveneau de astă-dată, procesiuni de călugeri cu glugile în cap ce călăreau întunecimea de pe lângă caretă... Apoi, ca în balada lui Bürger din albumul ilustrat ce i se dăruise de anul nou, unele glugi cădeau, vîntul le filfaia prelungindu-le printre negurile scăpărătoare, oîchii călugerilor se roșeau ca niște cărbuni, fețele lor galbene li se albăstreau sau li se înverzeau ca flacările ce joacă pe câte-un mormînt, degetele și picioarele li se lungeau, li se ascuțeau, dînșii deveneau demoni, se țineau vîrtejuri grozave ce se ajungeau și ce se întreceau, ce apăreau cînd la un geam cînd la celălalt, ce umpleau tot drumul, înainte, în urmă, la dreapta, la stînga, spre apus, spre răsărit, spre miază-noapte, ce se revărsau peste cîmp și peste vale, ce se urcau pe dealuri și o luau de-a lungul muchielor huhuind cu rîsete spăimîntătoare, ducîndu-se cu fișăiri fioroase, cu rinjete și cu scrijnituri, cu urlete și cu lătrături! Și în mijlocul visului său, pe cînd sudoarea ce îi deșchidea porii îi lipea de tîmple pîrul ondulat și moale, un țipet, strigăt de disperare nemărginită, se încerca săi deșchidă buzele, dar se oprea între gîtlejul ce se îngusta, murea fără sunet între fîlcile ce se încheștau, iar prin vijelia uetului de roți, dintre demoni, se năpusteau doui, pătrundeau înăuntru, i se aruncau de grumaji, îl coprindeau cu brațe de flacări, îl pironeau supt ei, se așeau gîcește pe pîeptul lui, unghiile lor îi sfășiau cîrnurile, scotoceau pe supt coaste, ghiare de fier îi apucau inima, sângele curgea.... „Destul! Destul!“—„Nu, nu e destul“ îi suflau atuncea amîndouî: Și aceleași ghiare, i se înfigeau în rărunchi, se urcau spre plămîni...

Muma-sa ce se deșteptase, auzindu-i rîsuflarea aci grea și lungă, aci șuierătoare și scurtă voise să-l scoale în mai multe rînduri, dar ne-izbutind, lăsase în jos geamul, aerul tomnatic, al unei diminețe răgușite supt un cer încetăț, pătrundea pînă la el, îi rîcorea fruntea, bătăile neorînduite ale inimei

i se linişteau, sângele îşi relua cursul regulat, şi de-odată, cei două demoni ale căror chipuri deveniseră confuze, se prăvăleau sfărâmaţi de pe pîeptul său supt tăiuşul unei săbii înmuiată în schinteieri de briliante şi în foc de rubine.. Opa-luri ce se deşirau de pe cordele de fir rîfurau înprejurul copilului, îi zîmbeau cu irizări licăritoare; se simţea învelit de sus pînă jos într'o haînă de lumină, corpul i se făcuse străvăzător, aripă îl lua în sus, se ridica într'o splendoare glorioasă, plutea de-asupra văzduhurilor ciocârliei şi vocea sa coborîndu-se de la înălţimile ameţitoare, înfăşura ţara, se împunea viitorimei cu modulări de o dulceaţă nespusă sau cu rînjetele şi cu sarcazmele întrupate în armonia largă a dejnădejdei finale.

Dênsul, deşchise oîchii tocmai pe când trăsura se afla la jumătatea unui deal, soarele, izbutise să spargă ceaţa supt care stătuse încenuşat, razele lui repezite ca nişte săgeţi de aur redaî naturii culori şi veselie, în stînga drumului, copacii se urcau din fundul văii cu frunzătura încă deasă ênse roşcată de arsurile suferite în timpul verii şi îngălbinită de atingerile ftiziei atmosferice. In jos de tot, la o adâncime de peste cincî-zeci de metri, se desfăşura pînă în marginile orizontului câmpuri ondulate ca valurile mării, vâlcele şi deluşoare, dintre care, turnuri de biserică răsăreau ca nişte catarte de corăbii, singure limane de scăpare sufletească în furtuna vieţii omeneşti.

Şi caii, urcau mereu, s'ar fi crezut acuma, că ei se duc drept în cer, atât de 'nalt era dealul şi atât de departe culmea.

„Diseară, vrînd Dumnezeu, vom fi în Bucureşti,“ zicea muma, apoi, scotea din bisactea iconiţa Maicii-Preciştii pe care o purta cu dênsa de câte ori pleca la drum, îi scutura cu batista coroana de raze ţintuită înprejurul frunţii, îi sêruta argintul poleit şi n'o punea înderēt pînă ce nu'i descurca şirurile de mărgăritare mărunte ca boabele de linte sau salba de rubiele cu cari o 'npodobise de fată. Inima ei reîncepea atuncia să se umple de nădejde: Nu,—era cu neputinţă, ca dênsul să plece astfel, să nu 'şi ia adio de la femeia pe care ar lăsa-o veduvă, de la copii pe care i-ar lăsa

orfanî. Ce? Craiova, era la o mie de poște? Dacă cu adevărat ar fi fost greu bolnav, n'ar fi vestit'o din vreme? Ar fi așteptat cel din urmă ceas? Afară de aceasta, nu'l lăsase să-nătos în lagărul din care nu plecase de cât de-o lună?... Și 'l revedea, călare, pe lângă suveranul al cărui tron îi fusese dat să 'l întărească, îl revedea, înconjurat de un stat major strălucit..., trîmbițele răsuna, tobele băteau, soldații prezintău armele. El, crunt și aspru cu cei mari, ținându'i paralizați supt priviri, palpitorî ca vrabiile în ghiarele uliului, trecea pe dinaintea frontului, prestigiul îl înfășura, respectul alerga înaintea lui, se înbunea cu gradele inferioare, întemeia pe ele nădejdea militărească a țării...

Dacă,—dacă ênse va fi murit? Dacă i'l vor fi omorît?

Și la această cugetare, un trecut de ieri de-alaltă-ieri îi readucea marșul militar comandat de soțul ei, câți-va soldați întârziându-se prin porumbi, sutimile de morți cu care, organele opozițiunei, semănau câmpurile, umpleau văile și dealurile, șanțurile și coloanele lor. Iar pentru ântêia oare, își da seama cu lămurire deplină, despre ce ar fi soarta ei și a copiilor dupe moartea lui. Dușmăniî neîmpăcate, ingratitudinî ascunse, așteptaû oare alt-ceva de cât momentul priin-cios? Și ei, i se va ierta oare, frumusețea, pozițiunea socială, epoca triumfală, disprețele pentru aristocrația de naștere ne-însoțită de cea sufletească, sângele boieresc ce 'i curgea în vine curățit de scrofurile prejudecărilor?...

Da. Va rămâne cu oare-care avere, zestre părintească, va putea să lupte cât-va timp, în tot cazul, își va crește copii... ênse, dupe aceasta, întuneric, noapte a viitorului ne-pătrunsă de oichi omenești. Cât despre sprijin Domnesc, „cu însemnări pe catastife“, cum putea să prevadă ce avea să fie? Ce știa, ce simțea, este că o dată cu moartea lui, dacă va avea nenorocirea să rămână în țară, va intra într'un necunoscut prăpăstios. Și atunci, vindea din gând, case, moși, —tot,—pleca în Franța, se stabilea acolo cu copii, nu se mai întorcea nici o dată; aci își cumpăra o fermă în Normandia, pe lângă Dieppe sau Étretat, se înduioșa la gândul de a 'ngriji de găini, de a face vin de mere, de a priveg'ia mulsul vacilor, se vedea cu bonetă albă pe cap, puneă șorț albastru, trăia

cu liniște și înbelșugare, aci, aducându-și aminte de copii, se statornicea în Paris, băga pe cel mai mare în oștirea franceză, lăsa pe cel mijlociu să 'și urmeze vocațiunea, să scrie romane, piese de teatru, poezii,—ce i-o plăcea,—pe cel mai mic, zăpîrstea,—„Ba-be-bi-bo-bü“,—A! de dînsul nu se des-părtea, îl ținea lângă „maman“, îi lua profesorii în casă, iar mai târziu, „văzînd și făcînd.“

În vremea aceasta, trăsura se apropia de Pitești, copilului i se făcea foame, coșul cu ouă răscoapte, cu un curcan fript, cu salămuri și brînzeturi, era ridicat pe genuchi, se scotea și se întindea un șervet alb ca laptele, se spărgeau și se curățau ouăle de coji, gușa și pîeptul curcanului se făceau ne-văzute, vinul de Bordeaux scădea în sticlă, roșeți caldu-roase urcau pe amîndouă obrazurile, ochii bătuți de ne-odihnă se însuflețeau, viitorul apărea mai puțin noros, „nu, nu se putea ca el să fi murit astfel“, iar copilul ce începea să creadă și el că „nu se putea“, devenea gînditor.

Pentru el, tatăl său era un fel de spăimîie, nu 'i vorbise mai nicî-o dată de cât cu rîsteală, îl silea pe el și pe frații săi să vie în toate diminețile și în toate serile ca să 'i zică „Bon-jour pa-pa“, „Bon-soir pa-pa“, la masă, le porunca să șeadă pe scaune zmirna, drepti ca soldații, să se uite în ochii lui cînd le vorbește, se speriau de cîte ori se supăra pe bucătar, i se părea că aude încă țîndările de far-furii și trîntiturile de scaune.

Cu toate aceste, dînsul, l'ar fi plîns mai mult ca orî-care, dar în acele momente o luptă ciudată se petrecea în conștiința lui, se simțea coprins de beția goanei pe care o dau caii ce intraseră în șosea, aspira către libertate, virilitatea lui prematură se revolta în contra jugului de tot minutul, ce era bun în el era năvălit de ce era rău, încerca să'si analizeze simțirile și nu izbutea, ar fi vrut să'l înnece lacrîmi și să 'l zguduie hohote pentru a'si dovedi lui singur că ar regreta pe tat'seu, dacă în adevăr ar muri.

Dar o laie de țiganî așezată la marginea orașului încă-leca șoseaua cu tîbărîrea ei. Dînsa dupe ce se întocmise cu adunături din felurite părți ale țerii ce amestecaseră împreună rudari, netoți și lăieți, se statornicise mai din vreme

ca de obicei, și câmpul se umpluse numai în câte-va zile de coșarele lipite cu pământ galben și de bordeiele ce păreau a fi acolo de când lumea. Porci, câini, leote de dănciuci în pielea goală, netoate ce se certau la soare pe grămezile de balege uscate ce adunaseră de cu vara, zgomotul cunjitelor, costorirea cător-va țingiri nauntrul cărora gașperite arzuie învêrteau ôtrepele g'iemuite supt picioare, înpetecările de toate fețele ce le înbrăca, mărgелеle roșii sau albastre ce le țacănea la gîturi, cârpele și zdrențele murdare agățate de măracini sau purtate în parângă de crecile câte unui pom, grohările scroafelor, sisăirile gîștelor, iar mai presus de ori-ce, hălălăirile guturale ale certurilor, apucau careta în haosul lor.

Caii își iuțeau mersul fără ca să mai fie năpustiți de surugii; unii, speriați, azvêrleau cu picioarele, ênse cei mai mulți, puneau capetele în piept și fugeau cât puteau, ridicau nori de praf,—furtună de aer în mișcare ce însănătoșa în drumul ei atmosfera înpuțită de lulele și de duhori otrăvitoare. Copilul, uitându-și posomorirea, scotea capul pe fe-reastră și rîdea de baloanele ce ocărau cu măscari sau ce 'și puneau poalele în cap ca să 'și bată dosurile la surugii ce le arsaseră cu sfîrcul biciului. În aceeaș vreme, dintre coșare și cocine, se repezeau dănciuci, se țineau droaie de goana cailor, și, goi-puşcă, se dau tumba pe lângă șeanțurile șoseliî când nu cădeaū claipe peste grămadă de-asupra crăițarului zburat între dênșii, luându-se la bătaie, rostogolindu-se prin țêrênă,—morman arămiu de spinări călărite, de burți strênse între picioare, de obrazuri turtite supt șezuturi, de zgaibe în sus, de mâini înceștate pe gîturi, pe părți virtuale, pe tot ce se putuse apuca.

Roțile trăsuriî zguduiră în sfârșit caldarâmul Piteștilor, bicele, chioțele, scoteau în uși pe prăvăliașiî din ulița cea mare, trecătoriî se opreau în loc, ênse cu cât se înainta către bariera Bucureștilor se producea un fel de îmbulzeală..., trăsurile se îndeșeau, ulița se umplea de lume, iar din depărtare, se înălța o răpăială monotonă ce se apropia mereu și ce se urma cu o cadență stăruitoare. S'ar fi crezut că este o mare în reflux, că un cataclizm îndeplinit fără veste a

sfărâmat stăvilarele pe care veacurile le-a pus la gurile Dunării, că apele sălcii în care dânsa se varsă, s'au ridicat deasupra nivelului obicnuit și că reintră umflate și spumoase în matca lor preistorică dintre Carpați și Balcani. Cu toate acestea, vijelia ritmică lua proporțiuni deslușitoare, sforăiri lungi ca cele pe cari le-ar produce câte-va miș de foale în mișcare se înpreună într'o răsufare gigantică ce se propaga prin undulările simetrice ale atmosferei odată cu famfare arzătoare de trâmbețe, cu bătăi în toba cea mare și cu uruiri de tunuri,

Și „drum-drum-drum, dururum-drum-drum“, capete de coloane apăreau, soldații înaintau cu pașuri măsurate dupe tobă, recucereau orașul uliță cu uliță, abia apucau să treacă unii, că alții le lua locul, corniștii din fruntea companiilor își înbucau instrumentele cu încrețiri de bărbii albăstrite de perdafurile bricelor, steagurile, se desfășurau de-asupra luminii de spăngi cu fliscuri și cu sunete de aripă, ofițerii dintre plutoane sau de pe marginele lor se duceau cu săbiile trase și cu epolette de aur pe umeri fie-care către soarta lui; câte unul ce zărea ordonanța de pe capră, siluia cu priviri cercetătoare penumbra din careta ce se oprise și recunoscând chipul ostenit al doamnei dinauntru trecea salutând militarmente fulgerat de coborârile și de ridicările oțelului cavaleresc. Numele persoanei salutate, șoptit din ofițer în ofițer, ajungea ênse, pênă la șeful diviziunii, un colonel âncă tînăr ce 'și punea calul în galop...

— Adevêrul voiesc să știu adevêrul...

Dar dânsul, cu chipiul ținut cu o largă curtenire în mâna dreaptă, cu cea stângă pe frêne, se apleca înainte, o reasigura pe geamul lăsat, nu știa nimic, se reîntoarcea de-a dreptul din lagăr, nu se oprise în București de cât o zi, timpul trebuincios pentru a 'și odihni diviziunea ce reintra în circumscripția ei, părea mirat că o 'ntâlnește, dacă ar fi fost ceva grav, lucru i-ar fi ajuns la auz în trecerea lui prin capitală.. — Că era bolnav, nu încăpea îndoială... ênsé... dar...

Drum-drum-drum dururum-drum-drum, vorbele lui întunecate de răpăirea brutală a tobelor păreau ca se cojesc de

poleială, nu mai patrundeaă înantru de cât supt forma unei zbîrnăiri surde, își pierdeaă elocența convingătoare, soldații de diferite arme se scurgeau ca apa, uruirile tunurilor și ale ambulanțelor înlocuiaă muzica disciplinară a pasurilor, ulița devenea liberă, colonelul se înclina pe cal cu o ultimă salutare, surugii plezneaă din bice, clopotele se scuturaă, roatele se învêrteaă, Pitestii rămăneaă în urmă, goana își relua fizionomia ei sêlbatică, de astă-dată șoseaua n'avea sê sfirșească de cât în București, dênsa era netedă, cu pîetrișul bine bătut, văi, dealuri, eraă puține, și...

„Adevêrul nu voia sê stie de cât adevêrul.“

Ense cu cât se nainta iuțeala mersului împreunată cu oste-neala drumului luat îi strângea têmelele cu cercuri îngustătoare, țeasta i se golea de idei, ochii i se ținteaă pe cuiele poleite ce prindeau perdelele, mișcările i se făceaă automate, uita de unde vine și unde se duce, își ștergea pleopele umflate cu apa de trandafir dintr'o sticlută, saă, ipnotizată, se lăsa pe spate cu singura aspirațiune de-a sosi, de-ași înfunda capul între perinî moui de-ași trage plapuma pe obraz.

Copilul supt aceiaș nimicire, simțea că privirile i se împăiejinează, careta, locomotivă de mică viteță, nu mai punea de la o poștă la alta de cât două ceasuri; se ajungea la Găiești cu sgomotul unei prăvăliri, prunăriile din această localitate se desfășuraă de amêndouă părțile șoseliî, case albe, cu stîlpî și cu pridvoare vechi, cuiburi de fericire, ascunse între frunziș, fugeau printre deșișul rărît ca niște scurte licăriri, se ieșea dintre livezile roditoare, câmpuri monotone și nesfirșite umpleau orizontul, eraă lăsate în urmă, se iveau din nou; soarele ce deja începea sê cadă de la zenit, aureoliza globul în aphelie, miriade de schinteî orbitoare se împărțeaă prin aer, pulberea drumului se schimba în praf de aur, scaieții și mărăciniî se poleiaă, pêrul surugiilor se incendia, eescitațiunea goanei le vîlvora obrazurile cu flacări, le sufla în corpuri virilități aprige, zdrențuirile cămășilor dispăreaă, frumuseți supra-omenești îi înbrăca, țepenia mușchilor vorbea de drăgostiri nebune cu rêtigniri pironitoare și eezala farmecul aphrodisiac al manifestărilor forței.

Dar ochii împăiejinați ai copilului se închideaă pe juma-

tate, clopotele cailor îi sună în cap, osteneala făcea să 'i treacă pe dinaintea şiruri de bobite galbene sau albe ce se ridică şi ce se coborau la fie-ce mişcare a pleopelor, densusul, urmarea fenomenul cu o curiozitate crescândă, acele mărgeluşe erau atât de frumoase, se înşirau cu o diversitate de moduri aşa de ecstra-ordinară, în cât, îl duceau la clădiri de teorii, la conceperii de idei bizare: Da, pentru ce oîchii n'ar câştiga în momente de supra-ecscitare pătrunderii ce le lipsesc în stare normală? Lumii cu totul ne-materiale nu puteau oare să ecziste şi să populeze spaţiul nesfârşit? Lumina bunăoară, este ea materială? Şi dacă este, pentru ce de cum închizi obloanele unei odăi se face întuneric? Pentru ce nu poţi s'o prinzi şi s'o ţii arestată înauntru?... Apoi, înmulţea deducerile, ajungea la suflet, se convingea de eczistenţa lui Dumnezeu, — se cobora peste densusul cu toată poema imensităţii, desluşea ieroglifele cerurilor, se cufunda în albăstri-mile adânci.... Timpul şi locul dispăreau, stelele i se grupau împrejur, îi şopteau că ele, împreună cu tot ce este materie, trăiesc de o viaţă proprie. O! Suferinţele şi bucuriile gigantice despre care îi vorbeau, voluptăţile transcendente ce 'i spuneau că resimt supt însămânţările zguduitoare ale câte unui soare, sfâşierile dureroase ce 'l făceau să priceapă că îndură pe fie-ce minut al voluptăţii sau al rodniciei lor! O! Pântecele lor cutremurate supt străpungerea deflorărilor, spintecate supt silnicia naşterilor! O! Izvorîrile de ape printre crepăturile mamelelor! O! Ethopeele cu cari umplea spaţiurile: ademenirile şi trădările, plânsetele şi surîsurile, prelungirile mişuitoare de viaţă ale infinitului, desfrânările soriilor, infecţiunile Venerice, ftiziele lunare, luptele pentru eczistenţă ale astrelor, bătăliile titanice, prăvălirile unor întregi sisteme, cerul plin cu tabere permanente, cu ostaşi colosalii!

Dar soarele ce cădea supt orizont, dispărea; brazdele lui sanguine, nuanţate în descreştere cu portocaliul şi galbenul topazului său cu cerneala liliachie a ametistului limpede, se ştergeau repede înecate de nori opaci, noaptea ajungea caii din urmă; la marginile ecstreme ale intensităţii razelor vizuale, unde cerul se împreunează cu pământul, inserarea brumărie,

zăbranic de un albastru mai ântâiū deschis și âncă străvezător, se ridica în sus, coprindea grad cu grad pereții interiori ai clopotului imensității, topea culorile zilei ecpirate într'o singură nuanță universală, indigo preschimbat într'un negru desăvârșit de licăririle stelelor ce 'l punctuau, careta cu felinarele reaprinse se cufundaū din nou în întuneric, o infinitate de licurici ce păreau că se mută dintr'o parte într'alta se arătau în fața șoseliī, umpleau pe momente câmpul, soldatul se apleca spre geam, bătea într'ânsul: „Bucureștiī, cuconiță!“ inima mumei trăsărea, o pornea iute de tot, furtuna cailor sosea în dreptul Bănesiī, aluneca pe dinaintea ei, se năpustea în rontul ântâiū; lămpile de petrol roșcaū pe rënd întunericul, copilul scotea capul și se uita înaintea cailor, nu știa ce simțea, dar era coprins de tremurări nervoase, rontul al douilea se trecea cu ocolire pe dupe havuz, surugiī opreau în scurt, jandarmī călări și mai multe trăsuri ocoleau careta:

— Nu, n'a murit, dar...

— Iute atunci! Iute!

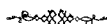
Și roțile duruiră pe podul Mogoșoaie; ele scăpărau schinteī din pietre, geamurile zbîrnăiau între pervazuri, se trecea de biserica Sărindarului cu porțile și cu toată înprejmuirea în negru fără ca cei dinauntru să bage de seamă, se cotea pe o uliță, se lua pe alta, se intra în sfîrșit pe o poartă, se oprea la o scară, portița se deșhidea, muma și copilul săreaū jos: „Cum îi e? Cum îi e?“ Slugile tăceaū, o femeie în negru se arăta în capul scării, se arunca de gîtul noii sosite:

— Ah! ma tante, ma chère tante!

ALEXANDRU MACEDONSKI.

IDILĂ MACABRĂ

*Pe mlaștine innoată miazme putrezite
Ca patimile mucezi din pieptul omenesc
Și peste rânzezeala de ierburi vestejite
Nori groși se lasă moale și 'n liniște plutesc.*

*Și nu se mișcă-o frunză cum miezul nopții bate,
Șapar două cadavre supt farmece umblând
Cu fețele 'nverzite, cu mâinile 'ncleștate
De urma voluptății prin oase furnicând.*

*BCU Cluj / Central University Library Cluj
Și când, știrbită luna gălbuie și spectrală
Pe apă ca un craniu de mort se 'nfățișă,
Mișcându-se 'n abisu'i lumina siderală
Ironica privire cu ea și-o 'ncruciașă.*

*Cadavrele atuncea simțiră-o zguduire,
Și 'n mijlocul clamărei din spațiul întins
Fu salcia de față la strania simțire,
La ciocnetul spazmotic ce 'n negură s'a stins.*

PAUL ZVOR.

L A U R A

I.

Sta singură, cu cartea în mâini, lângă fereastră,
Pierzându-și visătoare pe 'ntinderea albastră
Privirea ei duioasă c'a malcei lui Christos,
Iar jos, în curtea largă copilu'i scump colindă
Intr'una dupe fluturi nerăbdător să 'i prindă,
Cu pălăria 'n mâna lovindu'i zgomotos.

Când Laura 'și resfrânge curata ei privire
Să 'l vadă cum aleargă zburdalnic, în neștire,
Cu dragoste zîmbindu'i il cheamă 'n cetișor,
El vine, se lipește de sânul mumei dulce,
Ea resfirându'i pērul il roagă să se culce,
Si să mai lase 'n pace al fluturilor zbor.

Copilul îi arată victimele, ce 'n lupte
Eroice căzură cu aripele rupte,
Spre-a fi vîrite 'n urmă în cutioare mici,
Iar Laura pe toate strângându-le în poală,
Rizînd îi spune: „măine, o să te daū la școală,
„Să fii și tu în rîndul băeților.... ce zici?“

Dar ușa se deschide ușor de tot înpinsă,
Si-un tînăr se arată, iar Laura surprinsă
Copilului îi zice: „mergi,... culcă-te,... țî-e somn“....
Andrei încet atuncea nevinovat o 'ntreabă,
Ea însă-afar' zorește să iasă mai în grabă,
— „Ce cauță? Si cine 'i?“ — „Taci,... du-te,... e un domn.“

II

Era o zi de toamnă. Andrei, ca nici odată,
Venise de la școală cu fruntea încrunțată,
Trist, galben și cu ochii de lacrimi încă uzi,
Zvîrlî în pat ghiozdanul și capul pe o mână
Si-'l sprijini ca 'n tihnă pe gânduri să rămână,
Iar Laura l 'ntreabă: „ce ai?... nu'mî spuî?... n'auzi?“

— „Nimic! dă-mi liniștire și fugi de lângă mine...
 „Său... nu mai pot necazul să 'l mai opresc, în fine,
 „Si să ți'l spun și ție acum sunt hotărât:
 „Un camarad de școală mă tot batjocorește,
 „Pe tine o femeie coruptă te numește
 „Si 'mî vine de mînie să'l bat,... să'l strîng de gât...

„Imî zice tot d'auna că eü n'am tată 'n lume,
 „C'ar trebui să 'mî fie rușine de-al tîu nume
 „Si 'mprăștiază vorba că sunt copil din flori,
 „Așa e?... Spune-mi, mamă, copil din flori ce este?
 „Or... el a născocit-o, așa, ca o poveste;....
 „La profesorul nostru l-am spus adese ori.“

Pe frunte sărutîndu'l, trist Laura zimbește,
 Dar tace și durerea ce simte-o stăpînește,—
 Copilului i-ar face o rană și mai grea,—
 Si mîngîindu'l vesel să'i stîmpere mîhnirea,
 Îi dă un ban și dulce îi ride cu pîvirea.
 El pleacă. Suferința rămîne-atunci cu ea.

Copilul se mărește și are să priceapă
 Că e bastard, și lumea de sigur o să 'nceapă,
 Că piatra să'i arunce, strivindu'l sub dureri:
 El n'a intrat în viață prin poarta legitimă,
 Societatea face din nașterea lui crimă
 Si-al vremei prejudițiu l-apasă cu puteri.

III

Invinețită, slabă, suflînd cu greutate,
 Pe-o pîslă zace 'ntinsă, și inima îi bate
 Mai rar; privind-o jalnic stă lângă ea Andrei.
 Afară, primă-vara naturei dă viață,
 Din somnul amortîrei de iarnă o desghiață
 Si totul pare vesel la revenirea ei.

Greü Laura oftează simțindu-și viața stinsă,
 Si mintea ei de spalmă și negură 'i cuprinsă,
 Gîndindu-se la soarta copilului iubit:
 Nimic! Nicî o nădejde!... Sărac de tot îl vede,
 Cum pâinea și-o cerșește și niminea nu'l crede,
 Cum moare prin spitale de suferinți zdrobit.

Si fața când și-o 'ntoarce spre el de îl privește,
 In ochii lui vederea'i sfârșită 'ncremeneste

Și capul melancolic și 'l clătină incet,
Iar viața de o clipă simțind că se mai ține,
Il cheamă și 'i șoptește să cerceteze bine
Prin lăzi, căci sunt acolo... scrisori și un portret.

Și vocea ei când fuse de-odată contenită,
Asupra lui privirea'i rămase 'nțepenită,
Vrënd par'că s'adâncească imagina'i în ea ;
Iar mut, fără să'i pice un strop de subt pleoape,
Andrei gândi: pe cine să roage ca s'o 'ngroape,
Căci nici pentru coșciugul de lemn un ban n'avea.

La cine să găsească asemenea 'ndurare?...
De n'ar fi un cadavru, ea, poate-ar fi în stare
Ca să golească, numai c'un zimbet, multe pungi!
Grozavă e adesea menirea de femeie!...
Și-ades către virtute zburând sus, prin ideie,
Cu corpul, în noroaie și mult mai jos ajungi.

IV

Intr'o lădiță vechie Andrei găsi, uitate,
Portretul și un maldăr de foi amestecate.
Citește tot și află al vieții lui mister. Library Cluj
Bătrânul stă departe. La el pornește-atuncea,
Nu greutatea crimei în față să'i arunce,
El crede că 'l așteaptă o judecată 'n cer.

Bătrânul e puternic, ajuns la înălțime,
Ce p'un temeiū sē 'nalță de nedreptăți și crime.
Andrei, intrând la dēnsul, pierdut, ca un nebun,
Nu 'i cere nici favoruri, nici slujbe de pomană,
El cere drept la muncă spre-a câștiga o hrană,
Căci astă-zī, chiar și dreptul la muncă nu'i comun.

—„Ai mamă?“—„Este moartă.“—„Dar tată?“ Andrei tace,
Că nu 'nțelese vorba din urmă se preface,
—„Dar tată, el repetă.—„Nu!“—„A murit?“—„Nu știū!“
Și 'n ochii lui se uită.

Bătrēnu 'nmărmurește,
Apoi, trecēndu-și mână pe frunte 'ngâlbenește,
„Te vēd deștept, ângână,..... ca tată o să'ți fiū!...“

TRAIAN DEMETRESCU

OMUL FAȚĂ CU UNIVERSUL

—~~XXXXXXXXXX~~—

Subiectul acesta este unul din cele mai vaste și mai importante ce se înfățișează minții noastre. El ar putea să fie tratat în mai multe volume. Cu toate acestea, voi încerca să'l presint lectorilor în trăsuri generale și să le fac o scurtă dare de seamă de cuceririle cele mai importante ce a făcut omul până azi asupra naturei.

Studiul acesta se poate îmbrățișa sub mai multe forme: una antropologică, care tratează despre omul fisic, alta filosofică sau speculativă, care are de obiect cercetarea și cunoașterea facultăților noastre intelectuale, raportul sau legătura în care stau între ele aceste facultăți, precum și cu lumea exterioară; alta curat științifică, care ne arată cuceririle ce a făcut omul asupra universului; în fine, alta socială care ne face cunoscut fazele prin cari a trecut omul de când a venit în lume.

În prima parte voi cerceta cuceririle ce omul a făcut asupra naturei; în a doua voi studia fazele sale sociale. Metafisica caută, pe cale de sinteză, adică plecând dintr'un principiu admis ca dogmă, să dovedească că omul cu toate facultățile sale derivă dintr'o putere supremă, care conduce și guvernă acest univers, în care el este o mică atomă. Filosofia pozitivă, plecând de la necunoscut, caută pe cale de analiză experimentală, să dovedească că omul, ast-fel precum se află organizat, este eșit din combinațiunea diferitelor elemente materiale, că el este creat de legile nestrămutate ale naturei de care este și guvernat; că toate facultățile sale intelectuale decurg din combinațiunea diferitelor substanțe

materiale, care compun cerebrul său; că cu modificarea acestor substanțe se modifică și calitățile sale intelectuale în bine sau în rău.

Aceasta fiind starea științei asupra acestei chestiuni, nu voi căuta să scriu de unde vine omul și unde are să ajungă; dacă el este un produs al materiei, creat prin armonia legilor naturale, sau de este un produs al divinității, alcătuit după niște reguli prestabilite, după care apare și dispăre în această lume permanentă și neperitoare. Aceste cercetări fac parte din domeniul a două științe: metafisica și filosofia pozitivă, cărî, se află în luptă pentru descoperirea adevărului.

Fie care din aceste științe caută să revendice pentru ea însăși studiul omului și al diferitelor sale facultăți. Exemplele ce aduce filosofia pozitivă în sprijinul doctrinei sale sunt foarte numeroase și par a decide că această doctrină este mai aproape de adevăr de cât metafisica, asupra originii omului și a diferitelor sale facultăți.

Înlăturând aceste cercetări filosofice cărî sunt de puțin interes pentru cunoștința noastră din viața practică, voi înbrățișa studiul omului față cu universul, din care face parte ca o mică atomă.

Dacă cine-va cercetează flința omenească, constată că omul, din pruncia sa seculară, a fost și este supus unor legi fixe, cărî guvernă și conduc tot ce respiră supt soare, în mare și în pământ.

Dacă studiază individul, din momentul aparițiunii sale pe fața globului, îl găsește fără nici un conducător și înconjurat din toate părțile de diferite elemente, despre cărî el n'a putut să și dea seama la început în mod luminat, care din ele erau folositoare pentru existența și prosperitatea sa, care vătămătoare. Omul primitiv era ignorant, lipsit de rațiune și de darul cuvântului; era mai rău de cât un orb rătăcitor. Asemănat dobitoacelor în genere, omul primitiv posedă drept ori-ce știință simțurile sale proprii, care îl au povățuit, în mod instinctiv, să se ferească de durere, să și acopere corpul contra intemperiilor și să se hrănească spre a exista.

Pus între două ordine de elemente aflate în natură, unele folositoare existenței și dezvoltării sale fizice și intelectuale;

altele vătămătoare, instinctul său de conservare îl a sfătuit să se folosească de cele d'ânteiu și să depărteze de la el pe cele din urmă.

Drept orî-ce hrană, omul primitiv se nutrea cu rădăcini și cu erburî, și câte o dată cu mici animale, pe cari le devora sângerînde, dupe cum fac și azi popoarele sîlbaticе din centrul Africeî.

În privința modului său de viață, omul primitiv ducea o viață vagabondă. Trăia dintr'o oră în altă, dintr'o zi în altă, fără nici un scop și locuia împreună cu dobitoacele, cu care se afla într'o luptă permanentă, dobitoace pe cari le sacrifică pentru existența sa, sau de cari era sacrificat, dupe înprejurări. Lipsit de locuință, el se adăpăstă, când sub arborî, când sub unele plante și se odihnea acolo, unde cădea obosit de povara zileî.

Acest trai al omului primitiv se asemăna cu acela al dobitoacelor. Cu toate acestea, omul primitiv, prin inteligența sa, a fost mai înțelept de cât toate cele-l-alte animale, cu care el s'a aflat în luptă. El le-a dominat pe toate și a devenit stăpânul lor. Superioritatea ce și-a dat omul singur asupra tuturor animalelor 'i-a dat dreptul să se numească regele lor.

Înaintând în cursul secolilor, omul a învățat prin el însuși să deosebească, în mod conscient, lucrurile folositoare de cele vătămătoare. Această alegere între util și inutil, între bine și rău, 'i-a dat ocaziune să deosebească mai înteiu dobitoacele între ele.

Din căine, care în trecut era inamicul său, a făcut tovarășul său de vânătoare și mai târziu păzitorul locuinței sale. Cu asinul s'a servit spre a 'și duce povara dintr'o localitate în alta; pe cal 'l a întrebuințat spre a străbate cu repeziune pustiele pe cari le colinda neîncetat pentru a 'și găsi hrana; oile le-a cultivat spre a 'și prucura din produsul lor hrană și vestmînte; de boū s'a servit spre a 'l ajuta să sfărâme pămîntul când a devenit agricultor. Constrâns de trebuințele sale zilnice, omul și-a creat la început diferite instrumente de piatră.

Aflându-se în cercetare continuă asupra natureî, el a des-

coperit focul, prin ajutorul trăsnetului său prin căldura razelor solare, pe care l-a întreținut mult timp prin frecarea a două corpuri unul contra altuia.

Devenit prin el însuși stăpân pe foc, a devenit aproape stăpân pe natură. Și în adevăr, prin puterea focului metalele s'au plecat înaintea voinței omului. Arama, ferul, argintul, aurul, etc., cari înainte erau niște corpuri moarte în natură, au devenit instrumente active în mâna omului

Prin ajutorul focului omul a bravat intemperiele naturii, a risipit întinericul în care trăia în trecut, și a răvărsat pe pământ aproape aceiași bine-facere, pe care o răvărsă lumina și căldura soarelui.

Dacă omul n'ar fi descoperit focul și n'ar fi înțeles proprietățile sale, de sigur că societatea omenească, împreună cu natura, s'ar fi aflat și azi într'o mare stare de sălbăticie. Prin puterea focului omul și-a creat lancea, spre a se apăra cu siguranță contra animalelor sălbatice, cu cari se afla în luptă; securea spre a doborî tot ce 'i-ar rezista; săgeata spre a vâna: plugul spre a despica pământul; arme spre a se război, și o mulțime de alte instrumente, prin ajutorul cărora a supus cercetării sale inteligente întreaga natură.

Printr'o cugetare mai mult de cât genială, omul a descoperit grâul și proprietățile sale, și a înțeles că îngropând în pământ un grăunte de grâu, acest grăunte de grâu avea să se reproducă mai târziu sub forma aurie a spicului de grâu, care urma să dea 10—20 de grăunțe.

Toate aceste descoperiri, toate aceste utilizări ce omul a făcut la început asupra diferitelor corpuri aflate în natură, descoperiri și utilizări cari azi par neînsemnate în raport cu invențiunile de tot felul de cari ne bucurăm actualmente, se pot privi mai pre sus de cât toate invențiunile moderne, dacă ținem seama că omul primitiv a avut totul de creat și nimic de imitat, dupe cum face omul modern, care se ajută de experiența secolilor trecuți.

Descoperirea grâului și a plugului de către egipteni și perfecționarea acestui instrument de către greci, au contribuit în gradul cel mai puternic la dezvoltarea fizică și inte-

lectuală a individului și a societății, prin siguranța ce a dobândit omul despre hrana sa.

Ziua în care omul a tras cea d'ânteiu brazdă în pământ, a fost ziua în care el s'a legat cu pământul; în care s'a format o legătură indisolubilă între om și pământ; în care pământul a luat o formă umană și a devenit patria omului de care s'a legat de-a pururea cultul său, iubirea și afecțiunea familiei sale; toate aceste legături cari se resumă în iubirea de patrie și de familie, de care omul se desparte numai prin moarte, și pentru paza cărora și dă viața cu fericire.

Cu încetul și pe nesimțite omul s'a format singur, sub conducerea geniului său propriu și a trebuințelor sale crescânde. Din vânător ce era la început, el a devenit păstor, agricultor, artisan, artist, industrial, meșteșugar, comerciant, etc.

Omul prin geniul său propriu a acordat trăsnetului să intre în pământ, prin paratonerul descoperit de Franklin, a comandat pământului și apelor să 'l transporte de la un loc la altul, dupe voința sa: prin descoperirea puterii vaporilor, de către Papin și Fulton, cari fură aplicați la căile de comunicație pe apă și pe uscat; a comandat electricității să 'i serve de corespondent între el și semenii săi, de la un capăt la cel-l-alt al lumii, prin aparatul telegrafic al americanului Moise, și azi voește să dobândească prin electricitate iluminarea și locomoțiunea sa și mișcarea pe scara cea mai întinsă, bunuri pe cari le va dobândi cu siguranță și în scurt timp.

Omul s'a făcut nemuritor prin alcătuirea cuvântului și prin descoperirea alfabetului de către Fenicienii, de care s'a servit spre a și exprima ideile sale sub o mulțime de forme variate, devenite neperitoare prin descoperirea tipografiei de către Gutenberg în prima jumătate a secolului XV. S'a eternizat ființa sa fizică, prin arta sculpturii, a picturii și a fotografiei; cele două d'ânteiu puse în evidență de către egipteni și perfecționate în gradul cel mai mare de către greci, și cea din urmă descoperită la începutul secolului acesta de către francesul Nicolas Nicepe și perfecționate neîncetat până azi.

Omul prin laboarea sa zilnică, a temperat în mare parte

elementele disolvante ce se găseau la început pe fața pământului. El a smuls secretele naturii; el a descoperit proprietățile corpurilor și le-a atribuit la fie-care din ele valoarea ce au azi în omenire, el a recunoscut erarhia ce ecsistă între minerale, vegetale și animale, și din care cunoștință omenirea a tras mari și însemnate foloase.

Fără om, universul ar fi fost un mare chaos, în care nici o ființă viețuitoare nu ar fi însemnat nimic

Jean Jacques Rousseau, privind omul în față, meditând asupra condițiunei sale sociale și cugetând la tot omul ce a făcut de când a apărut pe pământ, a zis:

Este un frumos spectacol de a vedea eșind din neant prin propriile sale puteri. El, prin luminile rezonului său, a risipit întunericul în care 'l acoperise natura; s'a ridicat mai pre sus de el însuși, s'a înălțat în regiunile cerești, a străbătut cu pași gigantici, întocmai ca și soarele, nemăsurata întindere a universului; dar ce este mai mareț e că omul, dupe ce s'a ridicat așa de sus, a reintrat în sine însuși pentru a-și cunoaște natura sa proprie, datoriile sale și scopul său social.

În adevăr e mareț spectacolul acesta al fazelor prin care a trecut omul, dacă ținem seama că acest animal, omul, era la început ignorant, mut, vagabond, sălbatic, lipsit de rațiune, guvernat de toate elementele cari se aflau în natură. Sficios înaintea fulgerului și a trăsnetului, el lua aceste efecte ale electricității și ale lovirii norilor drept o putere superioară lui. Cu timpul, același om, a devenit prin el singur inteligent, vorbitor, statornic, blând, civilizată, uman, sociabil, rațional, genial; creând totul și dominând tot ce ecsistă în natură, formându-se împreună cu natura, și reformând neîncetat acest haos, care a devenit ce este azi și a luat numele de univers.

Este frumos acest spectacol de transformare al omului, al traiului său și al dreprinderilor sale, dacă ținem seama că omul, apărând gol pe fața pământului, trăind cu animalele și urmând impulsunea elementelor, s'a împodobit cu haine frumoase, a devenit conducătorul și protectorul animalelor, a modificat prin laboarea lui elementele; dându-le la fie-care

din ele un nume și o întrebuințare apropiată la necesitățile și la nevoile naturei sale fizice și sociale.

Spre a aprecia și mai bine această frumusețe, această mărire a omului, să ne transportăm un moment cu mintea noastră în ziua în care omul a apărut gol pe fața pământului, în acea zi de întuneric în care totul era confus, în care oamenii se confunda cu animalele, natura era acoperită de haos, elementele se aflau în revoluțiune, oamenii, animale și elemente amestecându-se între ele se distrugeau unii pe alții, apele se răsboiau între ele spre a'și găsi un curs firesc, pământul se afla încă neformat și acoperit pe alocurea de plante și arbori sălbatici, pe alocurea desbrăcat de ori ce verdeată, și în cea mai mare parte din întinderea sa, încins cu un brâu negru, semn de sălbăticie. Să comparăm de se poate acest tablou primitiv, care înfățișează întunericul confuziunea și sălbăticia omului, a dobitoacelor și a naturii, cu un alt tablou în care oamenii se deosebesc de animale, fiecare corp se desparte de haos, și ia locul său în univers, omul supune totul cercetării sale și recunoaște erarchia elementelor, cultivă pământul și animalele, se stabilește pe pământ, se asociază cu femeia, spre a forma familia, zidește căminul spre a locui, formează societatea, inventează artele și științele, desbracă natura de sălbăticia în care era acoperită, supune apele și trăsnetul voinței sale, risipește întunericul din haos, și face să apară acest univers luminos; și suntem siguri că din comparațiunea acestor două tablouri, unul care reprezintă întunericul și confuziunea, altul lumina și ordinea, vom vedea că omul prin geniul său creator a transformat haosul de la început în acest luminos univers de azi, în care totul respiră a tot puternicia genului uman.

Acesta este rolul omului față cu universul, și care se poate rezuma ast-fel: A cuceri tot ce ecsistă în natură, și a supune cercetării sale toate elementele, spre a se folosi de tot ce este util pentru ecsistența, dezvoltarea și prosperitatea sa fizică, intelectuală și socială.

Intr'un număr viitor voi cerceta rolul omului față cu societatea.

Dr. A. VLADSCU

PE UN ALBUM

Delicată procreare, culb de visuri feminin
Plin de fragede iluzii ce încep să te frământe,
Fată încă visătoare pe supt genele refrante,
Poartă-ți încă scutierul în al gândului senin
Înse nu 'l lua în brațe ca să nu te dezâncante.

ALEXANDRU MACEDONSKI

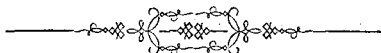
BCU Cluj **A P O L O G** library Cluj

Semănătorul printre brazde lăsa semânța lui să cadă
Ș'o parte i-o lua furtuna și paserilor o da 'n pradă,
O parte s'așternea pe stâncă și să rodească nu putea,
Și alta pe supt bălăria ce repede o 'năbușea,
Dar partea ce s'oprea 'ntre brazde, c'o insutită rodnicie
Il răsplătea puțin în urmă...

— A semăna e datorie.

ALEXANDRU MACEDONSKI

DIN POESIILE LUI PETÖFI

(CELEBRU POET UNGUR)

Văduva a luat doliul, îndată dupe moartea soțului său.
Subt rochia neagră s'ar crede că vrea să 'și ascunză
durerea.

Ce bine ănsă ar face să poarte două rochi în loc de
una : ast-fel, nu i s'ar străvedea bucuria secretă.

*

Odinioară, filosofii umblău călări pe măgari.
Astă-zi, ce schimbare!
Măgarii incalecă pe cai, iar filosofii merg pe jos.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*

Am părăsit de mult pe iubita mea.
Câtă durere 'mă-a pricinuit lipsa sărutărilor ei.
E mult de-atunci.
Amărăciunea părăsirei n'o mai simt;
Dar simt încă dulceața sărutărilor sale.

*

Ochii mei încep să nu mai vadă; vederile mi se
impăenjinesc.

O Doamne! Nu mă orbi!

Ce mă voiu face, când nu voiu putea să mai văd
femeia și fumul țigărei mele.

*

Acela care n'are o iubită, să bea!
Si va crede că toate femeile 'l iubesc.

Acela care e lipsit de avere, să bea!
Si toate averile pământești vor fi ale lui.

Acela care e trist și nemângâiat, să bea!
Si durerea va fugi de el ca de un ciumat.

Eū n'am iubită, n'am bani, am numai durere :
Pot dar să beaū de trei ori cât cei l'alți.

*

O destin! Dă 'mī numai iubirea unei femei,
Si 'ți daū in schimb toate datoriile mele.

*

Fericit e acela ce poate să trăiască pentru vin și
femei, și să moară pentru patrie.

*

Aud resunetul unei arii funebre:
Cine știe pe cine duc la mormēt!
Or cine ar fi, nu mă face parte din omenire.
E mult mă fericit ca mine.

Iată! Îl trec pe sub ferestrele mele.
Oh! Ce jale! Cum plânge mulțimea.
De ce nu sūnt eū in locul sēu.
Nimeni n'ar plânge 'n urma mea.

NENEA SANDU

Copie dupe natură

La sărbătorile mari, se luase obiceiul ca toți preoții și notabilii orașului să viziteze pe Prea sfinția sa arhiereul. Acesta le dădea obiceiuita bine-cuvântare, și dupe ce schimba cu fiecare câte-va banalități îi mai bine-cuvânta o dată, și se retrăgea din salon în chiliuța sa. Printre vizitatori era și un oarecare dascăl de copii. O! pe acesta nu'l voi uita nici-o dată. Uite, pare că încă îl ved, cu perul lui cel lung și castaniu, cu pălăria lui de păslă moale și lată în păreți, cu barba 'n furculiță, cu surtucul până dupe genuchi, și cu bastonul lui cel nodoros și gros.

*

Nenea Sandu Zbârciog, — așa se numea — nu era om de talent. Cel puțin așa spunea lumea care 'l cunoștea. Dar spre nenorocirea lui, îi intrase în cap o idee foarte primejdioasă; una din acele idei care, dacă se încuibeză într'o căpățână reu alcătuită, te pomenesc într'o bună-dimineață că în loc să ducă la glorie pe stăpânul căpățanei cu ideea, îl duce saū la spitalul de nebuni, saū devine obiectul glumelor societăței în care trăește. Ce vrei!... Este o adâncă filozofie de a te cobori în tine-însuși, de a pătrunde până în cele mai ascunse încrețituri ale spiritului și inimei tale și apoi, dupe ce te-ai cernut și cântărit cu nepărtinirea celui mai dezinteresat și mai strâșnic critic, să-ți poți zice cu convingere: — „Asta este vocațiunea mea! Pentru asta sunt bun; pentru treaba asta nu sunt bun!“ Dar nenea Sandu Zbârciog nu ajunsese cu filozofia până acolo. El pățise întocmai cum pățesc mulți din prețișii

oamenii mari cari nu și-au cunoscut nici o dată aptitudinile firești, dar cari au vrut, voesc și vor voi de-a pururea să trans-forme în tapt cu orî ce preț macesima: *Voeste și vei putea.*

*

Si dascălul Sandu, voia, nici mai mult nici mai puțin, să vorbească către mulțimea norodului: adică să fie cocoțat sus pe tribună, și să aibă înaintea sa o sumă de perechi de ochi care să 'l privească cu gura căscată, și tot atâtea perechi de urechi care să 'l asculte. In scurt, bietul om doria să fie orator și mai multe nu. Deci, pentru ca să atingă această nobilă năzuință a spiritului său, el se puse pe lucru: începu să citească zi și noapte; il vedea de-a pururea cu câte un volum la subțioară, plimbându-se prin grădina orașului, cugetând, citind, său oprindu-se pe loc și privind înălțimile copacilor, ca și cum ar fi zărit, răslătită prin frunziș, vre o idee frumoasă, sănătoasă, elegantă și plină de farmec ademenitor. Une-orî vorbea tare dinaintea copacilor, gesticulând cu o aprindere ciudată. De l'ar fi văzut cine-va în acele minute ale răzvrătirei duhului, de bună seamă că l'ar fi luat drept vr'un nebun, său cam așa ceva. Dar ce 'l păsa lui? Te vedea trecând, și el nici habar n'avea. Pentru dănsul, copacii erau niște ascultători docili, niște ființe superioare omului, și aceasta, poate pentru că copacii primiaă fără replică tot ce le îndruga neica Sandu Zbârciog.

*

— „Sandule! Sandule! A spune pe de rost, înaintea unor obiecte neînsuflețite, bucăți sforăitoare de prin autorii bisericesti, nu va să zică că ești un orator; asta nu e de ajuns; trebuie să te încerci a înșira d'alde astea și înaintea oamenilor.... Și atunci....“

Așa 'l povățui gândul ispitei și al măriri deșerte, și într'o zi, cam pe sub seară, el își puse pălăria pe cap, își luă bastonul său cel nodoros și gros, și purcese către locuința întreprinzătorului de pompe funebre, — un fel de cioclu *en chef*.

— Ce-î porunca, nene Sandule?

— Ascultă, kir Stamatopulos; când va muri cine-va, să in-

trebî pe cei din familia lui, că de doresc să se citească vr'un *logos* la biserică întru cinstea și pomenirea răposatului, apoi este un oare cine, care se poate însărcina cu asemenea sarcină *dureroasă*. De vor primi, să mă recomanzi pe mine. Eū mă pricep la treburi d'astea. Auzi?... Nu cer mult.... Dupe ipokimen.... De la trei până la zece galbeni.... Pricepi?... Câștigul pe din două....

— Fii pe pace, nene Sandule.

Și nenea Sandu strânse mâna *ciocului*, și plecă din casă murmurând:— La anvon de o cam dată, pentru ca mâine, poi-mâine... țop! la tribună, țop! la deputăție.

Și ochii visitorului nostru străluceau ca două mărgăritare negre; și pașii lui deveneau din ce în ce mai îndesați; și cum ajungea în odaia sa din ulița Cicărak, se punea pe citit, și citea pe bietul Bossuet, tradus de vlădica Scriban, de credea că are să'l soarbă dintr'o înghițitură.

*

Așa a urmat el multă vreme, la începutul carierei sale de panegirist funebru. Jupâneasa Safta, gazda lui, imi spunea adesea că el se incuia în casă de cum se însera, și învăța de-a rostul bucății de prin toți autorii bisericești. În timpul zilei, dupe ce ieșia de la școală, colinda toate cafenelele și localurile publice.

Primele căutături ce acorda el acolo, erau pentru mese și pereți; și îndată ce ochia vr'un bilet cu cruce neagră încadrat în dungă cernite, se repezia ca un uliu la el, se uita la numele celui ce se mutase în *locașurile dreptilor*, și în întemplantarea când răposatul făcea parte din cei groși la teșilă, dascălul Sbârciog ieșia repede din acel local, și 'și îndrepta pașii către locuința lui kir Stamatopulos, ciocul. — Aci răceau țârgul. Iși întindea mâna unul altuia, și se despărțeau, — unul ca să pregătească alaiul îngropăciunei, iar cel-l-alt ca să ticluiască *logosul ad-hoc*.

*

Nu vom intra în analiza cuvintelor sale de laudă. Vom spune numai că ele nu erau de cât un fel de înădituri. Căsa-

pea când pe *Ilie Miniat* tradus de popa Cozma Moșescu, când pe *Ioan gură de Aur*. Une-ori se năpustea și asupra papistașului Bossuet, și-î împrumuta crâmpeie din renumitele sale *Oraisons funèbres*.

Sărmane umbre! de câte ori nu veți fi trăsărit în giulgiurile voastre, cuprinse de o mânia sfântă! De câte ori nu veți fi suspinat, privind din înălțimea cerului, batjocorirea ce se făcea muncii voastre sfinte, ideilor voastre mărețe, stilului vos-tru sublim, limbei voastre viguroase!...

Dar ei erau prea departe, și nenea Sandu n'avea să ducă grije de niște umbre de pe cea lume, care nu puteau să 'și reclame drepturile de paternitate asupra crâmpeiilor ce 'și apropiase *casapul* operilor lor. Ș'apo! Cine ar fi bănuțit că ele aparțineau altuia de cât talentului lui Zbărțiog? Și dacă s'ar fi ispitit vr'un hătru să o facă, aceasta nu putea să-l dea de gol, pentru că panegiristul nostru, îndată ce-și citea discursurile în anvon, le dădea flacărilor, așa că nu mai rămănea altă urmă de ființa lor de cât puținele vorbe ce *tristul ascultător* va fi putut culege din sbor, pe când el, Sandu Sbarciog, tuna din înălțimea anvonului.

Afară de asta, ticluitorul de cuvinte jalnice, nu era ispitit de dorința deșartă de a-și vedea panegiricele tipărite în gazete ori broșuri, — doamne ferește! Intr'un cuvânt, dascălul Sandu era un om cu bună chibzuială; se feria de cursă ca șoarecele, și fugea de țipar ca dracul de tămăie.

*

Măre! că mândru mai era el, cu un sfert de ceas mai înainte de a-și ține cuvântarea! Pe toți aceia care 'l incongiurau din întemplantare, îi privia cu ochiul trufaș al omului superior, și cu acea mulțumire sufletească, de care nu este capabil de cât poate numai negustorul ce și-a plătit scadențele polițelor.

Când dedea popa semnalul, era o plăcere să te uiți la nenea Sandu cum se urca a lene pe treptele anvonului, și cum o dată cocoțat colo sus, își scotea foile, și începea a-și declama *logosul*, cu un glas pe nas, târăganat, dar în al cărui timbru era ceva metalic, plângător, de te atingea tocmă la

rărunchi. O! da-ă 'ți-ai fi aruncat în acele minute ochii în preajma tribunei sale, de sigur că ai fi zărit mai mult de cât o lărmă picurând de-a lungul obrazului vr'unei babe gârbovită de povara vârstei.

Dar se cuvine să mărturisim, că dacă vorbele ce izvorău din gura sa erau alese, rari și cu bună chibzuială când le citea, apoi nu era tot așa când era vorba să rostiască ceva în fața unei mulțimi. Dracul știe!... O timiditate neghioabă îl apuca, și nu era în stare bietul om, să glăsuiască nici măcar zece vorbe.

Și cu toate astea, se părea că o voce tainică îi șioptea la ureche unele ca acestea: — „Nu vei fi nici o dată *ceva*, de nu te vei încerca să ții discursuri improvizate.

A improviza! iată ținta la care ochia el.

Această idee prinse adânci rădăcini în creierul său, se coapse pe zi ce mergea, și avu de rezultat a încredința pe nenea Sandu despre micimea sa oratorică.

De câte ori l'am văzut oprindu-se din drumul său! Atunci, el punea mâna pe frunte; dupe aceea rădicându-o amenințător, purcedea cu repeziciunea unei mașini cu abur, lovindu-se în piept cu toți trecătorii, și imprăștiind în imensitatea văzduhului această exclamațiune: — A improviza, ori a nu fi nimic!

*

Veni însă o vreme când putu să pună la cercare pretinsele sale daruri retoricești. Asta era într'o zi de iarnă, cu privilegiul îngropăciunei unui om bogat.

Deja reșosatul era așezat pe o masă lungă în mijlocul bisericăi. În jurul lui odraslele numeroase ale familiei sale, îmbrăcate în vestminte cernite, vărsa lacrimi de durere, sau cel puțin suspinau din gură. În preajma familiei, lumea venise cum se vine la moartea bogatului. La picioarele celui odihnit pentru vecie, un sfeșnic încărcat cu făclii aprinse își resfrângea lumina lui gălbuie peste bărbile albe și lungi ale popilor rânduiți roată în fața altarului, cari în frunte cu prea sfinția sa arhierul, aveau aerul unor senatori romani. Ca și aceștia, servitorii altarului erau gata să se jertfească pentru... pentru sufletul celui ce trecuse în lăcașul vecinicieii, adică în

acel locaş plin de verdeaţă, unde nu este nici întristare, nici durere, nici suspin, ci viaţă fără de sfârşit! În străni o pereche de psalţi cu nasul roşu—roşit poate de vr'o meteahnă ce se practică în de obşte, în întunericul şi taina nopţii—cântau pe glasul al optulea renumitul psalm: „*Fericiţi sunt aceia pe cari ia primit Domnul în sânurile dreptilor!*” cu un glas nasal, însă cu acea bună cuviinţă impusă de înfăţişarea prea sfântului arhipăstor.

*

Dar dacă din întâmplare ți-ai fi luat ochii de la această priveleşte solemnă; dacă ți-ai fi cufundat privirea într'un colţ întunecos al locaşului dumnezeiesc, ai fi putut zări pe nenea Sandu, care,—aşezat pe un scaun şchiop, cu degetul arătător de la mâna dreaptă sprijinit de o lature a frunţii,—cugeta la improvizaţia sa, iar cu cea-l-altă mână gesticula şi într'o parte şi într'alta, ca şi cum s'ar fi silit să convingă un punct al podelei, către care îşi avea, în acel minut de meditaţie, aţintită privirea sa de veritate.

— Ce face omul acesta? întreba unul.

— A înebunit Sandu, prietene? întrerupea altul.

— Sërmanul om!... L'am pierdut şi pe ăsta! murmura un moşneag clătinând din cap.

— Nu ştiţi ce spuneti, replică altul mai pătrunzător la minte; nenea Sandu va rosti cuvântul.... un cuvânt improvizat.... Pricepi?

Şi toţi dădeau din cap cu neîncredere; şi toţi se priviau unul cu altul cuprinşi de mirare; şi toţi îşi plimbeau privirea de la întrevorbitorul său la meditatorul Sbârciog, şi se pierdeau prin mulţimea poporului, ori ascultaу cântările *progrebaniéi*.

*

În sfârşit minutul sosi!... Vlădica glăsui un *vozglas* scurt, care nu era alt-ceva de cât semnalul obicînit precum că pagnegiristul voia să-şi înceapă cuvântul său de laudă.

Toţi cu toţi îşi purtară privirea către anvon. Un om se găsia

cocoțat acolo sus, cu mâinele întinse pe buza anvonului, cu căutătura plutind de-asupra capetelor jalnicilor ascultători, și cu figura sa afectată de o oare-care ecpresiune de înduioșare. Acest om l'ați recunoscut: era Sandu. După ce făcu una din acele cruci enorme ce numai popii sunt capabili să facă, el tuși de trei ori, își șterse cu basmaua o lacrimă ce 'și închi-puia că ecsistă la coada ochiului său, și suflându-și cu zgomot nasul, se întoarse cu fața către corpul miniștrilor altarului, și strigă cu un glas tremurător, tăragănat, aceste cuvinte tot așa de banale ca si *bună dimineața, prietene*:

— Prea sfințite stăpâne! Cinstiți părinți! Triști ascultători! — O tăcere adâncă se statornici printre lume. Toate frunțile se rădicară, toate privirile se concentrară ca printr'o vrajă spre anvon, toate urechile se ciuliră la aceste vocative.

Dar ce se întemplă oare în șirul ideilor lui nenea Sandu? Pentru ce această turburare se zugrăvește pe obrazul său purpuriu?... A! iată'l!... Își pune mâna pe frunte, ca și cum ar vrea să 'și readune ideile, amintirile, frumoasele traze ce alcătuiseră poate când era colo, în colț, așezat pe scaunul său cel șchiop. In sfârșit iată că gura i se desceștează, ochii 'i scânteiază, mâna lui se întinde în afară de anvon.... El indică pe mort și pe catafale.... Are să vorbească.... Tăcere.... Să ascultăm cu bună cuviință....

Tăcerea se făcu din nou, o tăcere lungă care plictisea grăoznic pe prea sfinția sa arhiereul.

— Triști ascultători!... Mormoia panegiristul. — Triști ascultători! repetă el cu mai mare tărie. Răposatul ce aveți astăzi înaintea ochilor *voștri*.... Înaintea ochilor *dumneavoastră*.... Răposatul, zic, trăia ieri; o! da; ieri trăia. Dar astăzi? O! astăzi este mort....

Urmă iarăși o tăcere scurtă-

— Răposatul, precum spusei, astăzi a murit.... Da! a murit; și ieri.... ieri trăia!

Dupe aceia Sandu Sbarciog, încrucișându-și mâinile pe piept, aruncă o privire de adâncă mahniciune peste capetele privitorilor, și adăogă: — Decî o! oameni buni.... Ce e lumea asta!! *Pîu!* fir-ar a dracului să fie!!....

Și interjeștiunea *Pîu!* era însoțită de una din acele tifle

desprețuitoare care era peste putință să nu provoace o indignațiune ciudată printre cei de sub anvon.

Și în adevăr, o șopotéală amenințătoare se stérni printre popi, printre rudele mortului și printre ascultători. Toți murmură, toți amenințau cu pumnul pe cel din anvon, toți își manifestați ciuda lor concentrată.

Vlădica se roși ca un rac. Prea sfinția sa clătina groaznic cărja sa arhipăstorească, și 'și însoți gestul său amenințător, de aceste vorbe strivitoare: — Jos! jos! date jos de acolo, hecisnicule!

Dar Sandu nu se mai zăria în anvon. Ce se făcuse?

*

Cântările înmormântărei se sfârșiră. Răposatul, însoțit de alaiul cu care intrase în biserică, ieși în sunetele unei muzici funebre, pentru a fi petrecut la cea din urmă locuință a sa, la cimitirul de la marginea orașului. Acum biserică era goală. Un paracliser o mătura mormăind pe un glas de psaltichie troparul sfântului Lavrentie.

— O pății cât de bună!.. strigă un glas înăbușit ce se părea că vine din podul bisericeii.

Paracliserul se opri din măturat, tăcu din cântat, și se uită în dreaptă și în stânga, dar nu văzu nimic. Apoi se uită pe sus, și zări în fine un om,—un fel de arătare ciufulită,—care se cobora din anvon cu obrazul abătut, cu mâinile tremurând, cu gura bolborosind cuvinte întrerupte.—Era nenea Sandu.

Sërmanul panegirist!

Paracliserul se uită lung la densus, pricepu starea vrednică de plâns în care se găsea, și 'și căută de treabă.

— Mai bine să fi avut soarta ereticului Arie, luptătorul de Duh! murmură Sandu rădicându-și mâinile către cer, și purcezând spre casă, cu pălăria îndesată pe ochi, și cu gulerul paltonului rădicat.... Și cu toate astea, ce dracul! meditasem bine *logosul*!.... Dar nu știu cum se făcu, că din minutul ce rostii cele dintăiu cuvinte, mintea mi se rătăci, capul mi se învêrti, ideile îmi periră, planul ce mi-l ticluisem coala în creeri, se spulberă din spiritul meu întocmai ca praful ce

spulberă vântul de pe fața pământului.... Nu; nu vedeam nimic, nu mă pricepeam nimic, și pace! Dar ceia ce mă miră și măi mult, este dobitocia ce îndrugasem.... Așa dar, adio carieră presărată cu lauri! Adio anvon! Adio tribună publică!... Adio im-pro-vi-za-ți-u-ne!

Și pașii săi se iuțeau; și mărginitile late ale pălăriei sale neapolitane se cletinau de vânt, având aerul unui om care dă din cap cu induișoare, la vederea unei dureri mari.

*

De atunci, ori de câte ori se întâmplă să primească propunerea de a zice vr'un *logos* la morți, nenea Sandu se oprește pe loc, sprințele i se încruntează, fruntea i se posomorește, și gura sa se deschide pentru ca să întrebe cu un glas tremurător, dar aproape stins:

- Mă rog de ertare... Cuvântarea va fi *citită* ori *improvizată* ?
- Citită.... Dar dacă vreți....
- O! nu. Va fi *ci-ti-tă!*

BCU Cluj / Central University Library Cluj
MIHAIL DEMETRESCU.

PERHELIE

*Nu; — de lume nici-o vorbă și de glorie nici-una,
Scumpi prieteni, — luptătorul de-altă-dată nu mai sânt;
Eu privesc tot înainte, voi în urmă tot d'acuna,
Eu mă duc cu ochii 'n ceruri, voi cu ochii în pământ,
Nu; — de lume nici-o vorbă și de glorie nici-una.*

*Soare ș'adâncimi albastre este inima mea toată,
Și pe când rămâne corpul supt destinul cunoscut
Peste spirite în urcare este greu că să mai poată
Să apese-amărăciunea din prezent saii din trecut,
Soare ș'adâncimi albastre este inima mea toată.*

*Lăsați sufletele 'n pace în a lor perihelie,
Fericiti-le când lumea pentru ele a murit,
Prosternați-vă când aripă, mai presus de vijelie,
Le răpește 'n limpezimea spațiului aurit:
Lăsați sufletele 'n pace în a lor perihelie.*

ALEXANDRU MACEDONSKI

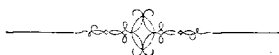
Voiam și eu

— f. 123 —

*Voiam și eu odată să gust din fericire
Se pue pe-a mea frunte cu dulcea ei iubire,
Fecioara 'ntrevăzută ce jună părea încă,
O sărutare sfântă ce patimi n'a coprins.*

*Necunoscând femeea, credeam să gust plăcere,
Să pot să aflu 'ntr'ânsa amor și mângâiere,
S'alin pentru o clipă durerea mea adâncă.
Dar ce dezamăgire când buza-î m'a atins!*

B. T. PANĂ.

BCU Cluj / **STROFE** Library Cluj

(Scrise pe scoarța cărții mele de versuri)

Intre două scoarțe galbeni
Am închis cu fericire
Lumea simțurilor mele:
Tinerete și iubire.

Și pe când din astă lume
Imi cream nemărginitul,
Iată'î, între două scoarțe,
Inceputul și sfârșitul.

TRAIAN DEMETRESCU

DOR DE DUCA

—

Domnului IONESCU-GION

I

Soarele se coborîse în dosul pădurii bătrîne de tufani de pe deal, roșind cerul dinprejur; și pădurea părea că arde coprinsă de flacări, iar razele ce străluceau printre frunzișul verde al copacilor, păreau că sunt limbî de foc, ce eșeau dogoritoare din văpaia ceal mare și se ibridicau ascuțite, semețe 'n sus, amenințând văzduhul.

Și roșeața aprinsă a cerului se resfrângea asupra satului din poale, asupra gârlii ce 'i uda marginea și care părea că rostogolește valuri de sânge, asupra semănăturilor plăpânde și mlădioase, asupra lunciî acoperită cu iarbă verde, asupra drumului prăfuit ce se 'ntindea șerpuind, și se pierdea în depărtare.

Turmele de vite se întorceau liniștite de la pășune; taurul bălțat, vîrtos și mândru, cu coarnele mari și aduse înapoi, pășea falnic în fruntea lor, mișcând a-lene clopotul de la gât, ce bătea rar și răsunător în tăcerea pacinică a serii. Și cum se apropiau de puțul din marginea satului, dădeau năvală să 'și stâmpere setea; și cumpăna puțului, legată la un căpătâiu c'un petroi ș'o căpătâna de cal albă și știrbită, scârțâia prelung și pițigăiat, în vreme ce văcariî coborau găleata pe gură 'n jos, ș'o scoteau plină cu apă rece și limpede.

Moș Radu Chircă eșise din casă, deșchisese poarta oboru-

lui, deschisese poarta cea mare de gard, ce se învârtea p'o roată de roabă, și se așezase în mijlocul curții p'o laviță supt un nuc stufos, ca să abată vitele, să le mâie în obor când or veni, iar nu cum-va s'o ia razna, să strice florile de prin răzoarele din fața casii, or să le vie poftă a paște iarba de pe de margini, sau să se frece de vr'un stâlp al prispei, să'l murdărească, or să'l doboare la pământ.

Căci moș Radu Chircă era înainte de toate, om cu rost și curat; nu'i plăcea să'i strice nimeni ce făcea și îngrijea el. Casa lui era albă, curată: să fi dat nu știu cât, nu găsea pată pe ea; ferestrele și ușa cu balamalele curate, frecate cu cenușe, de păreau de argint, erau de brad dat frumos la rîndea și închenăruite de jur împrejur cu chenar albastru nflorat; prispa lipită bine cu pământ galben, n'avea cusur; învelișul de trestie tăiată drept, și așezată cu rost, era statornicit, pe d'asupra cu căpriori de lemn de mesteacăn alb cu vine negrii, prinși în piroane, ca să'l ferească de năvala crivățului, ce fluera iarna printre trestii de gândești că suflă două-zeci de muscalagii în naiuri.

Apoi în dosul casii, grădina mare plină de pomi roditori: pruni, cireși, corcoduși, meri, vișini, cari mărginesc tarlalele mari cu fel și neam de legume, se coboară în vale până 'n gârla ce trece pe la capătul ei domoală, și în care sălciile sădite, dincoă de gardul de măracini, își moaie vârfurile crăcilor.

Iar în fața casii grădinița cu flori mirositoare, cu crini, cu micșunele, cu lalele, cu bujori, cu busuioc și maghiran; ba și cu câte-va răsaduri de rozetă aduse de la oraș, și doi trandafirii ce 'și leagănă florile și bobocii supt adierea vântului de seară. Și peste tot curățenie: în casă ea și pe prispă; și nicăieri burieni: nici în grădina de pomi din dosul casii, nici în grădinița de flori din fața: plivite sunt de peste tot.

Ba!... Grădina de pomi din dosul casii!... fusese și ea îngrijită, altă dată; acum nu mai era. Grădinița din fața, da; era curată, buriana din ea par'c'ar fi fost stîrpită de tot: nici vârfuleț nu se zărea în fața pământului; era plină de flori alese și frumoase. Și cum să nu fie așa, de vreme ce de ea îngrijea Lica, fata lui moș Radu, floarea fetelor din

Răspicați?... Când eșea dânsa la horă, fără câte-va fire de rozetă or de maghiran, împrejurul trandafirului, or lalelei ce 'și prindea într'o doară în păru'i castaniu lucios, des și lung, și fără mănunchi de busuioc, or de rozmarin la brâu?

Dar în grădina a mare frunzele uscate și poamele putrezite ce curgeau răpăind din pomi, când era câte un vânt, remăneau de la o vreme 'ncoa, cu zilele, pe jos, nemăturate; piru și știru înbâcsiseră căpșunile și fasolea, de nu se mai zăreau, căci în puțină vreme piru și știru se întind și năbușese sadurile, când nu 'i ții strânși în frâu și nu 'i retezî de cum se arată în fața pământului; vița și cuiburile de pepeni și de dovlecî cu foi verzî crețe, or late păroase cu flori galbene, erau nesăpate; omizile începuseră a se cam întinde și a nimici frunzătura, iar vermiî pătrunseseră pe supt coaja cireșului pietros — atât de drag lui moș Radu — și a altor pomi de soiū, și le rodeau măduva de 'ncepuseră bieții, a tânji și a da 'napoi, de 'ți-era mai mare mila. Păragina amenința cu înaintarea'i repede și jalnică, cazna atâtor ani de muncă și de îngrijire, rodul atâtor osteneți, izvorul atâtor mulțumiri și alintări.

Vezi că moș Radu nu mai era tînăr să poată îngriji de toate, și lui Matei, feciorul lui de suflet, în grija căruia era dată grădina, nu'ș ce'i era de la o vreme; el muncitor și destoinic, vesel și pururea ascultător, se făcuse încăpățânat, nu mai rîdea, vorbea une-orî fără nici un șir, părea că era luat din iele, căci tot ce făcea era nefiresc. Pleca cu ipingeaua 'n spinare, când era cerul senin d'o minune, și numai în cămașe când amenința să plouă; apoi numai te pomeneai cu el că se 'ntorcea acasă în mijlocul zilei, lăsând vacile la câmp singure, din pricină că 'și uitase cavalu, or amnaru, or te mirî ce. Intr'o zi lăsându-le așa, intraseră vr'o două în pădurea de la hotaru moșiei vecine și mâncaseră din vlăstari, de nu le putuse scoate moș Radu până nu dăduse câte patru lei de gloabă; la masă uita să se închine, și apoi pe urmă, de unde mânca bine-ha! odată numai remânea cu cocoșul de mămăligă în mână și pironea ochii în tavan, or în strachina cu fiertură, or pe fața Lichiî, și remânea vreme îndelungă cu ei pironiți: Iar de cum-va îl întreba moș Radu

că la ce să gândește, or se uita Lica la el, pleca ochii în jos rușinat, se roșea la față ca o fată mare, și începea a mânca iar, repede-repede, înbucând, înghițind cocoloș după cocoloș, până se îneca de nu'i putea trece nodu ce 'i se punea 'n gât, pân' nu se potrivea cu câți-va pumni în spate ori în piept; iar sărbătoarea în loc să se ducă și el la horă, ca tot flăcăul, se așeza pe prispă cu câte-o țigară de tutun în gură și se uita, fumând, la florii, la paserile ce zburau zburdalnice, la albinele ce zbârnăiau împrejurul stupilor, la furnicile ce umblau, se încrușișau muncind, cărând într'una hrana pentru vremuri grele, la fumul ce eșea din țigară și se împrăști pale-pale îpinse de vânt, și se perdea cu gândurile de nu l'ar fi deșteptat din pușcă să fi pocnit cineva la urechea lui.

Apoi azi așa, mâine așa, toate aste fapte nefirești, puseseră pe moș Radu pe gânduri; și acum, așezat pe lavița de supt nucul stufos, cu palmele pe toiag și cu bărbia rezemată de dosul lor, așteptând să vie vitele ale căror mugete le auzise în spre fântâna din capu satului, se gândea adânc, într'una.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

„Ce să aibă Matei?“ Asta era grija lui de căpetenie; își frământa mintea pricepută și trecută printr'atâtea, dar nimic nu'i folosea, nimic nu 'l putea dumeri. Îl iubea pe Matei cu iubire adevărată, din toată inima, ca p'un copil bun, ca cum ar fi fost trup din trupu lui născut; își aducea aminte cum îl găsisese înfășurat într'o zdreanță de ghebă găurită, pe marginea drumului, când venea cu caru de la oraș, în ajunul Crăciunului. Cum cădea de năpraznic zăpada în fulgi mari, înflorați, și cum tremura de tare, bietul copil vînat de frig! Îl luase și 'l adusesese acasă, îl frecase pe trupu'i plăpând până se înviorase. Ce gingaș era cu ochii lui mari, deschiși de tot, minunați de tot ce vedea: de focul ce troznea pe vatră, de pisică albă pătată cu negru ce se lingea torcînd pe fereastră, de tistimelul galben al Dragnei, de candela ce ardea în perete cu lumină mică și licăritoare, de tot ce 'l împresura!

Își amintea iarăși, cum peste trei ani făcu și Dragna lui pe Lica, și cum de aci înainte, în vreme ce copiii creșteau pe zi ce trecea, densii își petreceau vremea, când nu lucrau, lângă

eî, făcându-le jucării, spunându-le basme cu zmei și cu balauri, de iera iarnă; iar de era vară așezându-se pe prispă și uitându-se la eî cu drag, cum se jucau pe dinaintele-le cu câte un cărucior cu roate de coaje de pepene verde, or cu câte-o jumătate de dovleac, legată cu ață, în care tērau cât era zina de mare praf, noroiu, or câte-o păpușe de cârpă. Dar când le aducea să vază mielul fătat mai ântēiū spre primă-vară!... Cum le rēsuna de deșchis rîsul lor copilăresc, cum îl mângăiaū, de drăgălaș și cum îl sărutaū de dulce!

Câte împrejurări trecute le vedea acum, ca atunci, câte amintiri legate de copilăria și tinerețea Lichiū și a lui Matei! Vedeniū fericite din vremuri depărtate, scumpe bătrânețelor lui, îi treceaū pe dinaintea ochilor, scăldate în lumină, înfășate în razele, ce soarele părea că trimite de departe, facend să strălucească mai luminos, mai scînteietor pulbera de aur străvezie prin care le zărea.

Dar.... „ce-avea Matei?“ Asta n'o putea cu nici un preț pricepe.

Sirul amintirilor îl aduceaū în derfel încoapă în lūșus și îl vedea muncind într'una fără a se da în lături, fără a cărti măcar, jucând săltăreț la horă. Vedea cum se pierdeaū ochiū fetelor în căutătura prelungă și blajină a ochilor lui, și cum se roșeaū pe de o parte, dar cât — de bună seamă — erau de bucuroase pe de alta, când își punea mîntea cu ele de le lua betele, orî le ciupea, orî le fura câte-un pupat!

Să 'i fi alunecat ochiū după vr'o fată din sat și să se fi îndrăgostit de ea? De!... Dar nu'l ceruse Marin Burcea pentru fi-sa Călina? Gheorghe Toader iar, fruntaș în sat, primar, nu spusese c'ar vrea să 'l aibă ginere?... Care fete mai erau frumoase în sat? — Nici una. Nu vrusese, spusese că nu 'i-e să se însoare.

Poate că s'o fi uitat la vr'una mai urîtă? — Aș! Nu se putea. Adevēr că într'o duminică, răpise betele Ileaniū lui Mirea, dar duminica viitoare i le dăduse îndărăt, vrusese numai să glumească, să le facă în necaz ălor-l-alte.

Moș Radu își rătăcea mîntea în fel de fel de bănuțeli, dar la nici una nu se putea opri să zică: „Asta e; din pricina

asta e așa!“ Nimic. Și cu toate că rămânea neputincios în fața schimbării firii lui Matei, dânsul tot căta să pătrundă pânza deasă care acoperea astă taină, tot se gândea adânc, într'una, așezat pe lavița de supt nucul stufos cu palmele pe toiaș și cu bărbia rezemată de dosul lor.

Vitele se adăpaseră și începuseră a o lua pâlcuiri-pâlcuiri spre casă; linia satului răsuna de zbieretele vițelilor nemâncăți, de mugetele vacilor, care alergau să 'i întâmpine ridicând în urmă-le pulbera în valuri mari, de lătratul câinilor, cari se repezeau să le mușce de bot, de picioare, de coadă, cu dinții rânjiți, cu cozile și spinările zbârlite.

Moș Radu ridică capul deșteptat din gândurile sale, de intrarea în curte a vacilor, care se îndreptară spre obor, în vreme ce vițelii cari le vëzuseră, zburdau, alergau cu coada pe spinare, și săreau voioși.

Matei veni în urma lor, trecu de dinaintea lui moș Radu, și intră în obor, unde deosebi vacile de vițelii, mânându-le într'o altă despărțitură în care trebuia să vie Lica să le mulgă. Și vițelii vëzându-se despărțiți așa de curând, după ce abia apucaseră să 'și ude gura nițel cu lapte, dădeau târcoale uitându-se mirați, cu ochii mari, la mumele lor care lingeau lemnele negre și aspre ale gardului ce le despărțea de dânsii, crezând că 'i pot ajunge ca să 'i desmierde.

Numai un vițel mai mic și mai slăbuț îl lăsase la un loc cu mă-sa să mai sugă nițel, vreme cât s'o mulge o vacă, două.

Lica eși din casă și veni cu ciubăru în mână, de se așeză la ușa oborului pe un scăunaș de lemn cu trei picioare; își muie degetele în apa limpede de pe fundul ciubărului, și cu mâneicile sumese puse mâna pe ugerele umflate ce atârnau greoaie la una dintre vaci, care 'i veni la 'ndemână. Laptele curgea în cruciș, ciuruind în ciubărul curat de brad, făcând spume ce se ridicau în sus albe, în vreme ce vaca nepăsătoare, obicînuită, se uita la vițelul de dincolo de gard cu niște ochi blânzi, oerotitori ca și cum ar fi vrut să 'i zică:

— Acum, curând, vii să te lăptez și pe tine.

Două vaci fuseseră mulse, iar a treia fiind rânduită vaca cu vițelul slăbuț, Matei îl luă de la țîța din care sugea cu

nesațiū, și 'i coprinse gâtul în brațe spre a 'l ține până o isprăvi cu mă-sa, Lica care trecu cu ciubăru plin pe jumătate la ea și se așeză s'o mulgă oprindu-se din vreme 'n vreme ca să dea cu mâna înapoi o șuviță de păr, ce 'i cădea mereū pe ochi.

Par' că era o zînă, așa era de frumoasă! Și Matei, care ținea alături, mai într'o parte vițelul, își plimbase căutătura într'una, asupra ochilor ei mari, negri, asupra gurii ei mică și dulce, asupra brațelor albe ca și cum arșiței soarelui 'i-ar fi fost teamă or milă să se atingă de ele vr'o dată, până o oprise asupra sînului de care cămașa, ce se deșcheiase la gât, se depărtase nițel, cum ședea aplecată spre ugeru ce mulgea, și ridicase într'acest chip un colț din vălul ce ascundea tainicul lui cuprins ochilor lacomi ai flăcăului, care atât se pierduse privindul atât își uitase de sine, în cât vițelul zmucindu-se, îi scăpă din mâini și dădu fuga la țîța mă-sii răsturnând ciubăru în rezezeala lui. Și pământul setos, supse repede laptele cel alb.

Lica uimită, după ce văzuse că în zadar căutase să ridice iute ciubăru, crezând să mai scape ce-va, se uita nemângâiată cu mâinile împreunate, la laptele ale căruī cele din urmă bășicuțe de spumă se spărgeau câte una-una pierind, înghițite și ele cu nesațiū. Matei rămăsese locului cu ochii holbați. —Ti! fir'ai al lupilor de vițel!... Atât zise, când se dezmetici din înmărmurirea în care îl lăsase răsturnarea ciubăru-lui aproape plin cu lapte.

Maī erau două vaci de muls; le sfârși și pe ele și le dădu la toate drumu în obor unde erau vițeiī, cari se repeziră și începură a suga dând cu capu în burta vacilor, ca să stoarcă maī mult, pe când dênsele îi dezmierdaū, lingându-le spina-re cu limba.

Soarele se făcuse nevăzut de mult și întunericul începuse a se răspândi asupra pădurii și asupra satului din care se ridicaū amestecate, chiote, răgete de vaci, beheituri de miei, lătrături de câini, cântecul fluerelor, sunetul cimpoiului unui cioban care venea acasă întârziat în urma oilor sale.

La moș Radu se așezase masa; Lica tăiase mămăliga fier-

binte cu sfoară, ș'o împărțise; laptele bătut sta gata, brânza iar, alătura cu ceapa; iar între Matei și moș Radu, Lăbuși, câinele casii, trăgea pe nas, cu poftă, mirosul plăcut al mămăligii, dând din coadă, sculându-se, asezându-se la loc; și uitându-se nerăbdător la fie-care pe rând, cerea mereu, în limba lui, să'i dea ceva să 'și stâmpere foamea ce 'l muncea...

În vremea cât mâncară dênșii și cât mai vorbiră în urmă, luna se ridicase pe cer falnică, împresurată de stelele care se oglindea în apa gărlii domoale, trimițând cu bunătate și îmbeșugare din înălțimea ei razele 'i luminoase asupra satului; zbieretele vițelilor și chiotele cōpiilor încetaseră și nu se mai auzea de cât lătrăturile rare ale câinilor și orăcăitul brotăceilor în mocirla de lângă fântână. Afară de cei cărora le e dat să vegheze și noaptea, firea întreagă se liniștise și se pornise spre odihnă.

În casa lui moș Radu Chircă, numai Lica dormi bine; lui moș Radu abia îi dădură gândurile răspas să ațipească nițel de spre ziuă, Matei se zvârcoli toată noaptea gândindu-se și el.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

II

Se luminase de ziuă. Pe gardul de măracini vrăbiile sărea de colo până colo ciripind, zbârlindu'și penele, umflându-și gușile, respirând cozile, și ridicându-le în sus. Și printre ciripitul vrăbiilor, printre cântecul unui țintizoiu, printre cântatul cucului ce se deosebea în pădure, printre glasul armonios ce eșind din gușea neobosită a unei privighe tori asezată pe o ramură din vârful nucului, resuna limpede în liniștea luminoasă și veselă a dimineții, moș Radu umbra prin curte în cruciș și în curmeziș în prada unui nemărginit chin sufletesc. În urechea lui nu mai răsunau de cât cuvintele ce 'i spusese Matei cu câtă-va vreme înainte:

„Vroiū să mă duc în lume; m'a apucat un dor de ducă nespus!“

Când îl auzise întîiū 'i se păruse că n'aude bine, orî că e vr'o glumă, că Matei își mai venise la loc în firea lui veselă și glumeață. Dar când apoi, se scărpină bine în urechi, și Matei îi mai spuse încă o dată aceleași cuvinte, se ridi-

case în sus de pe prispa pe care ședea, și rezemat c'o mână de un stâlp al ei, rămăsese cu gura căscată, cu ochii zgâiți, uitându-se la el cu cumplită nedumerire.

— Cum! Să plece Matei? Să se ducă în lume? Să nu'l mai vadă nici o dată? Dar pentru ce? Pentru că 'l apucase așa, un dor de ducă din chiar senin? Oare nu îl îngrijise bine, sau nu 'l iubise îndestul?... Ce 'i făcuse ca să 'i răsplătească în așa chip, nemărginita iubire ce avusese în tot-d'a-una pentru el?

Îl întrebasese ce are, s'a certat cu Lica, 'l-a mâhnit cum-va dânsul cu ce-va? — Nu; răspunsese, nu s'a certat cu nimeni, nu 'i-a făcut nimeni nimic. Iar când îl încolțise cu 'ntrebările, răspunsese că văzuse pe sus păsările ducându-se 'n lume și vrea să se ducă și el unde se duc ele, să vadă și p'acolo cum e. Răspuns era asta?... Răspuns de zănatic, de nebun, și cu toate astea atât se încăpățînase în a nu voi să stea, în cât moș Radu fusese silit să se 'nvoiască, să 'l lase să plece, însoțind voia ce 'i dădea cu vorbe înțelepte, cu poveți vrednice de urmat și spunându'i că de cum-va drumul ce 'și-o alege o fi de ne 'ndurat, greu, dacă 'n loc de flori cum gândea el, ar da peste vr'o cale nebătătorită, chinuitoare, să se întoarcă înapoi la dânsul și îl va primi bucuros, din toată inima.

Apoi Matei îi sărutase mâna cu supunere, în vreme ce din ochii îmbetrâniți ai lui moș Radu, se prelingeau lacrimi de durere ce alunecau nepotrivit pe brazdele de zbârcitură de pe obraji, și se depărtase, se dusesse 'n casă ca să 'și pregătească de drum.

În vreme ce 'și făcea legătura și 'și vîra merinde în dă-săgi, se pomeni cu Lica, că intră repede 'n odaie.

— Ce! pleci adevărat?

— Apoi... da, plec; răspuns Matei încurcat.

— De ce?... cum?... din ce pricină?... Și întrebările urmau una după alta eșind din gura ei repezi învârtindu'l, sucindu'l cu ele și cătând să pătrundă cu chipul acesta în fundul sufletului lui, ca să descopere taîna ce 'l silea să vrea să plece așa netam-nesam.

Dar el neputînd, nevoind să răspundă întrebărilor, grăbise

de 'și înodase legătura, își umpluse dășagiî, luase ipingeaua roșie ce atârna prinse de un cuiu în perete, și doritor de a scăpa mai repede de niște întrebări ce 'l încurcau și turburau, zise îndreptându-se spre ușe:

— Apoî... să dea Dumnezeu noroc, că eu mă duc.

Și strânse pe Lica de mână, eși pe ușe, mai sărută odată. În curte, mâna lui moș Radu, ca și cum ar fi vrut cu asta să ceară ertare de mâhnirea ce 'i pricinuia și plecă urmat de cuvintele lui:

— Ei, mare băiete, s'o știî de la mine, că e o vorbă din bețrâni: „piatra care se rostogolește nu prinde mușchiu în veci!“

III.

Cu căciula pe ceafă, cu cămașa desfăcută la piept, pe umăr cu ciomagul pe care erau atârnate ipingeaua, dășagiî cu merrinde și cu o pereche de botinî, Matei urma calea din potriva Răspicaților, printre două câmpuri de porumb verde, mare ce mărginea drumul, și fășiau legănându-se supt puterea vântului. Și se ducea în neștire, fără nici un țel; și nu se izbea de ălalți oameni cu cari se întâlnea pentru că se fereau ei, că el nu da 'n lături de fel, ci mergea mereu înainte, încet, cu pas rar, cu ochii țintă, fără să vază ceva, buimăcit, cugetând.

— Bine făceam, de 'i spuneam?... Dar cum era să 'i spui, nu 'mî-era de ajuns că mă scăpase de la moarte, că mă crescuse, că 'mî dăduse tot ce 'mî trebuia, să mă duc să 'i cer și fata de nevastă? par' că nu 'i-o cer atâți flăcăi chiaburi, fruntași în sat!

Apoî șoptea, oftând adânc, din fundul inimii:

— Ce dragă 'mî-era!

În urmă se încrunta:

— De ce nu vrea nici să se uite la nimic de la o vreme? eu muream după ea și ea nici habar n'avea de mine; glumea cu toți flăcăii și glumele lor îmi sfredeleau inima, mă 'nebunea. Mai înainte putea să se 'ntinză cu cine vrea, puțin îmi păsa, dar de la o vreme 'ncoa...

Da! înainte putea face Lica ce 'i plăcea, putea să se și

sărute cu vr'un flăcău dacă vrea, nu 'l durea pe Matei nicăieri; îi plăcea, ce e drept, să stea de vorbă cu ea, să cânte amândoi câte un cântec frumos, el din frunză și ea din gură când se întorceau câte o dată seara, dânsul cu coasa or cu toporu în spinare, dânsa cu legătura de iarbă or cu vreascul de nuiiele pe cap, trecând prin livede, pe cărarea mărginită de iarbă înpestrițată cu felurite floricele, întovărășiți în cântarea lor de cântecul neșchimbă al greerului, și de bâzâitul țânțarilor, care 'i pișeau de mâini și de obraji. Dar de la o vreme încoace Matei începuse să simțea alt-ceva: părea că 'l trage ceva mereu, spre Lica; nu 'i mai venea să se ducă de cât unde se ducea ea, n'ar mai fi vorbit cu nimeni, nu s'ar mai fi uitat nicăieri, de cât pe fața ei, de cât în ochii ei, nu s'ar mai fi despărțit de dânsa de fel; și de unde înainte stătea, la nămiezi, când 'i aducea mâncare la pădure, unde tăia lemne, unu într'o parte și altu în'talta, pe iarbă la umbra răcoroasă a tufanilor, lângă pîrîul ce curgea șoptind tainic, fără să simțea ceva, nevorbind nimic or vorbind de nimica toată, acum și-ar fi rătăcit căutătura în adâncimea prăpăstioasă a ochilor ei, varsî pînă la buzele lui pe buzele ei roșii ca fraga, ar fi prăpădit'o sărutând'o. Înainte Lica n'avea asupra lui nici o înfrurire; acum n'o mai putea vedea fără să 'i vie amețală, fără un cutremur zguduitor și nepriceput al trupului întreg, fără să simțea că 'i se usucă gâtul, că nu mai poate scoate un cuvânt din gură; tremurarea țitelor, ale căror sfîrcuri înpingeau cu sumeție cămașa de borangie prinsă sus cu arnici roșu, ca cum ar fi vrut s'o rupă și să 'și facă loc să se răsfețe în voia firei, limba ce 'și-o petrecea din vreme în vreme pe buze, gropițele ce făcea în obraji când rîdea, toate îl făceau să 'i se învâluie ochii și mintea într'un vâl amețitor ce 'i dădea brînci să se repează și să puie buzele, și să sărute, și să sărute într'una, până o cădea sfârșit.

Și d'aia, pentru că nu mai putea răbda, fiind-că 'i era teamă ca nu cum-va vr'odată, întemplantu-se singuri, beat de cea ce simțea, ne mai știind ce face, să răsplătească cu chin și lacrimi, zilele fericite, ce 'l făcuse să petreacă moș Radu, d'aia plecase acum în lume, hotărît să ție în el înă-

bușite acele porniri firești; d'aia, ca nu cum-va rēul ce 'i făcea lui să se rēsfrângă și asupra bine-făcătorilor sēi, d'aia spusese lui moș Radu că îl apucase un dor de ducă cumplit, d'aia plecase.

Și tot cu căciula pe ceafă, cu cămașa desfăcută la piept, pe umăr cu ciomagul pe care erau atârinate ipingeaua, dăsa-giū cu merinde și o pereche de botini, printre porumburile verzī ce fâșiau legănându-se supt puterea vântului, Matei mergea mereu înainte, încet, cu pas rar, cu ochiū țintă, fără să vază ceva, buimăcit, cugetând.

IV

Moș Radu intrase în casă. Lica se așezase pe lavița de supt nuc și se gândea. Plecarea ciudată a lui Matei o nedumerea și pe dēnsa și căta mereu să afle pricina ce 'l făcuse să plece, căci orī-cum copilăriseră împreună, trăiseră bine, fără să se certe măcar vr'o dată și 'i venea greū să se despartă de el.

— Să fi priceput, urmă Lica a se întreba, că de câtă-va vreme nu știu de ce 'mi venea să fug de el, că prinsesem necaz, ură pe dēnsul, așa fără să 'mi fi făcut vr'un rēu?... Și cum!.... adică n'are să se mai întoarcă de loc?... n'am să 'l mai vēm nicī o dată?... A!...

Și scoțēnd din piept acest „a!“ prelung, se ridică repede, drept în picioare, cu mâinile pe inima ce 'i bătea să se rupă la gândul că nu se va mai întoarce nicī o dată, că nu 'l va mai vedea în veci.

Iar ura ce dēnsa simțise câtă-va vreme în potriva lui, era ura ce simte păsērica învățată să rătăcească fără grije prin fundul văilor, pe vērfulurile colnicelor, prin lumea toată, când se simte prinsă în laț; e ura ce se naște în orī-ce inimă nerobită, când se simte aproape să fie încātușată, e răzvrătirea ce simte, când e aproape să piarză libertatea cu care era învățată.

Făcu o sfortăre asupra ei însăși, necăjită de cea ce simțea ea slabă, în vreme ce el, nesimțitor, plecase. Se așeză iarăși pe laviță, zmulgēnd de la cap cu necaz florile ce i le adu-

sese el dis de dimineată, ude încă de rouă, și în mișcarea repede, nervoasă ce făcuse spre a le zmulge, desprinsese coadele care căzuseră pe spate despletite, lăsând să atârne slobod până mai în jos de mijloc păru'i undos.

— S'a dus?... fie'i de bine, acum doar n'am să mă omor! zise dânsa în sfârșit mușcându-și buzele, înfuriată că simțea că 'i năvălese lacrimile în ochi.

- Era frumoasă cu păru înconjurându-i fața ca într'o ramă, cu încruntarea sêlbatică a ochilor, uzî de cele dîntêiū lacrimi ce erau gata să se prelingă pe obraji în jos, umbrită de nucul prin frunzile căruia străbăteau câte-va raze de soare până la ea.

Dar curând se schimbă: încruntările se făcură nevăzute, fața 'i luă o arătare blândă, iar din ochii ce cătau galeși, cu dulceață, spre răzoarele de flori de alături, izvorîră în sfârșit și curseră multă vreme, broboană dupe broboană, în șiruri, nenumărate lacrimi.

Imprejurul ei, peste tot, vedea lucruri ce i-l aminteaū pe dânsul, pe Matei: o micșunea galbenă al căruī miros îmbătător ajungea până la ea, unul dintrele trandafiri, florile ce zmulse de la cap, zăceaū, nevinovatele, rupte pe jos la picioarele ei, găina pestriță, moțată, pe care o adusese dânsul din satul vecin și care se răsfața la soare în pulbere, cu o aripă ridicată în sus, toate.

Și începu să vorbească cu ele ca cum ar fi priceput'o, se întinse până la flori, le mângâie, rupse micșuneaua ce era răsădită de Matei, ș'o sărută umplând'o de lacrimi, sporind din gură necontentit: — Da; vē e sete... și mie 'mī-e sete; 'mī-e sete de dragoste. — Ce frumos miroși tu! — Voi creșteți și înfloriți, când plouē, dar eū ce-o să mă fac fără el?...

Ș'apoī iar se rēzvrațea împotrivă 'și, blestemându'și slăbi-ciunea, făcēdu-se singură neroadă, zănatică, că vorbea cu niște flori, că plângea. Apoī iar, începea să cânte câte-un cântec de dor, și 'l cânta duios, cu viers blând, de părea că firea întreagă asculta, ș'apoī iar izbucea în lacrimi și începea să plângă cu hohot.

V.

Încetase din plâns, lacrimile se uscaseră, numai ochii erau umezi încă și roșii; dar mâhnirea o copriusese cu totul: părea că nu mai era înconjurată de nimic, că era singură pe lume, că se făcuse un pustiu nemărginit împrejurul ei, că 'i lipsește ceva fără de care nu putea să mai trăiască; toate bucuriile, toată fericirea ce simțise până atunci — căci n'auzise nici o mâhnire — zburaseră, se făcuseră nevăzute întocmai ca pasărea ce scapă din mâna ce-o ținea strânsă, și se ascunde în stufiș; și nu mai avea vre-o nădejde să se mai întâlnească cu ele, după cum peste puțină sau greu 'i-e, să mai prinză încă odată pasărea, care bănuitoare, se păzește cu mai multă teamă.

Nu simțise nimic, câtă vreme Matei fusese acolo, necontenit alături de ea; dar acum, când se ducea fără gând să se mai întoarcă, acum simțea ea, cât de strâns 'i era legat traiul de al lui, cât de grea e despărțirea fără nădejde de revedere; și această descoperire o făcea peste măsură nenorocită, iar în ochii ei închiși, mereu se ivea statura bărbătească, fața plăcută a lui Matei, în vreme ce în suflet simțea o părere de rău adâncă, dureroasă.

Ridică capul însă, căci auzi portița scârțâind, și se uită să vadă cine e. Și când văzu pe Lăbuși gudurându-se, și înapoia lui pe Matei, rămase locului zăpăcită, frecându-se la ochi, crezând că e vedenie; iar pe când pe față 'i se vedea zugrăvită bucuria nespusă ce simțea, inima 'i bătea cu putere, mai tare de cât atunci când se gândise că nu se va mai întoarce, și că nu 'l va mai vedea în veci.

— Uite... Lăbuși, s'a luat după mine; 'l-am gonit eu, să se întoarcă îndărăt, dar n'a vrut nici c'un preț; dacă am văzut așa, m'am întors cu el pân' aici, că știu că vă e drag. Aste cuvinte le spuse Matei, spre a desluși pricina ce'l făcuse să se întoarcă înapoi.

Lica, cât vorbise dânsul, se uitase țintă în ochii lui, cu pieptul înainte, cu mâinile nițel înapoi, cu capul lăsat oare-cum pe spate sorbindu'i vorbele, gata să se repează spre el. Când isprăvi, făcu două pași, îi puse o mână pe după cap, cu ai-

laltă îl apucă de mijloc de 'l trase la dânsa și îl sărută cu toată puterea fiorului de dragoste ce simțea; apoi repede, în aceeași clipă, alunecă d'alungul trupului lui, se puse în genuchii pe pământ, luă capu lui Lăbuși și îl sărută de multe ori, des, în vreme ce el se trăgea înapoi cherlălăind din pricină că în avântul ei îl strângea de urechi, în vreme ce Matei remăsese ca împietrit uitându-se la ea, neștiind ce să crează.

În urmă, când dânsa se liniști din astă pornire nebunească, neînfrănată, îi spuse, roșindu-se, țintind ochii în pământ, rușinată de ce făcuse, că 'i-e drag, că a plâns după el, și că nu 'l mai lasă să plece.

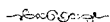
Iar acum, când Matei auzi chiar din gura ei mărturisirea dragostii ce avea pentru dânsul, dădu și el drum slobod simțirii ce înăbușise în in'mă atâta vreme, și îi spuse și el tot ce simțea pentru dânsa precum și pricina din care plecase.

— Apoi fie mă Matei, că netot e rumânu la tinerețe!—se auzi la spatele lor glasul lui moș Radu, care întâmplându-se în obor, văzuse și auzise tot. — Stăm noi nedumeriți, ne batem capul acilea, să ghicim ce te-a găsit așa o dată, din pricină că ești tu prost, de nu spuî lui tat-tău — că mai ca un tată 'ți sunt— ce ai pe inimă. Ce gândeai că nu te iubeam eu îndestul, în cât să 'ți dau pe Lica?... Păi dacă nu vrei să spuî, a cui e vina? ce sunt eu vrăjitor să 'ți ghicesc gândul? Ori credeaî c'o fi casa prea mică și n'or încâpea ai d'or mai veni? urmă dânsu zîbind;—măre, să vie ei, și să dea Dumnezeu și Maica Precista să vie cât de mulți că mi's dragi, și trântesc o casă șindrilită colea, de s'o lase pe jos p'a din deal a ciocoiului.

DUMITRU STANCIU.

DESPRE TUTELE SI LIBERTATE

În toate societățile omenestî observăm aceste două fenomene importante : Libertate și tutele. Ele s'aū ivit pretutindeni și în toate timpurile coexistând în proporțiuni determinate, după gradul de capacitate fizică, intelectuală și morală al mulțimei diverse și schimbătoare a individualităților omenestî. Dară până în zilele noastre libertatea a rămas excepțiune, iar tutela a fost regulă. De aci înainte, din contră, libertatea tinde să devină regulă și tutela să se restrângă gradat; ceia ce nu însemnează că ea nu este chemată și de aci înainte să joace un rol considerabil în lume sub forme și moduri de acțiunî perfecționate.

Fără îndoială, libertatea este regimul cel mai perfect sub care omul poate să trăiască. Acesta este o propozițiune atât de evidentă, în cât nu are necesitate să fie demonstrată. Numai sub regimul libertății tote forțele fizice, intelectuale, și morale ale omului pot să se desvolte și să capete, toată valoarea lor; căci numai în acest caz facultățile superioare care sunt necesare pentru guvernământul afacerilor și al vieței pot să fie întrebuințate, să crească și să se acumuleze precum crește și se acumulează orî-ce forță ecsercitată.

Cu toate acestea, ca libertatea să fie folositoare saū chiar posibilă, trebuie ca omul să aibă cel puțin *minimum* de capacitate fizică intelectuală și morală, necesar pentru guvernământul afacerilor și al vieței sale. Zicem *minimum* de capacitate, căci dacă ar trebui să ecsiste în cel mai înalt grad, adică dacă ar fi necesar ca omul să fie capabil să aleagă în tot d'auna, în cercul deschis activității sale, modul cel mai bun de a se conduce, este evident că libertatea ar rămânea

un ideal pe care omul nu-l va atinge, cât timp va fi ceia-ce a fost tot d'auna, o ființă imperfectă. De aceea, ca libertatea să devină posibilă, maximum de capacitate nu este necesar; minimum este suficient.

Omul pentru guvernarea afacerilor și a vieții sale, este chemat să aleagă între diferite moduri dupe care să poată conduce, unele mai mult sau mai puțin folositoare, altele mai mult sau mai puțin vătămătoare. Dacă este incapabil să distingă pe unele de cele lalte, dacă e ignorant și vițios, așa în cât preferă pe cele vătămătoare în locul celor utile, este mai bine pentru el și pentru societate ca alegerile să i se interzică, să i se impună un mod de a se conduce cel puțin pentru toate lucrurile în privința cărora se arată incapabil, să fie, în alte cuvinte, sub tutelă. Dacă, din contră este capabil să distingă lucrurile vătămătoare din cele folositoare și să se oprească la acestea, libertatea devine posibilă, cu rezerva represiunii vătămărilor (crime, delict) provenind din inferioritatea capacității sale intelectuală și morală. Cum se va putea însă determina minimum de capacitate fără de care libertatea e funestă? Această este o afacere de observațiune și de ecспериенță. Dacă, spre exemplu, e vorba să se înlocuiască prin tutelă o libertate rău întrebuințată, trebuie să ne întrebăm de ce ea va fi ecsercitată ast-fel, în cât să producă fructe mai bune de cât acelea ale libertății vițioase; dacă diferența va fi atât de mare în cât să compenseze răul inerent orî-cărei tutele; în fine, dacă îmbunătățirea sistemului represiv al vătămărilor cauzate prin răul uz al libertății, n'ar face mântuirea acestei preferabilă punere sub tutelă.

Orî-care ar fi ênsă, superioritatea naturală a regimului libertății, ecperiiența ne dovedește că numeroase categorii de persoane nu pot să trăiască, și să se desvolte sub acest regim; că tutela e necesară în unele cazuri, pentru conservățiunea individului și a societății.

Necesitatea tutelei rezultă din neegalitatea naturală a capacității fizice, intelectuală și morală cerută pentru guvernământul afacerilor și al vieții. Această neegalitate este ecstremă: Intre omul puternic și cel slab; între omul de geniū și idiot, între sânt și scelerat, ecsistă o distanță imensă

și o mulțime nenumărată de grade intermediare. Cu toate acestea, acest spațiu 'l putem împărți în două părți: În prima parte, coprinzând persoanele cari posedă minimum de capacitate indispensabil pentru guvernământul afacerilor și al vieții; în a doua parte acelea cari se găsesc sub acest minimum. Este necesar ca cele d'ântéiū să complecteze ceia-ce lipsește celor din urmă, însărcinându-se a le conduce cel puțin în direcțiunile în care nu se pot conduce singure, fie că consimt sau nu de a fi conduse. Neapărat, este mai bine să consimță; căci tutela în acest caz este mai eficace, dar dacă vor rezista, nu se va ține compt de rezistența lor, din momentul ce experiența dovedește incapacitatea lor de a se guverna ele însă-și.

Intre persoanele cari nu posedă minimum de capacitate necesară, găsim mai ântéiū pe copii. Capacitatea pentru guvernământul afacerilor și al vieții nu se dobândește chiar la razele cele mai bine înzestrate de cât la o etate oare-care. Această etate variază dupe persoane: unele bine înzestrate dobândesc minimum indispensabil pentru guvernământul afacerilor și al vieții la cinci-spre-zece ani, altele nu-l vor dobândi de cât la două-zeci și cinci ani; altele în fine nu-l vor poseda la nici o etate; dar fiind necesară o regulă, s'a luat etatea medie, când experiența arată că capacitatea de a se guverna crește îndestul, în țerile civilizate această etate a majorității, astă-zî în general e fixată la 21 ani. Pêne atunci copilul rămâne sub tutelă. Necesitatea acesteî tutele este evidentă. În adevăr, copilul ar peri, dacă părinții, sau alții în lipsa lor, nu s'ar însărcina a'l nutri, a'l crește și a'l guverna pêne când va fi în stare să suporte el însu-și responsabilitatea esistenței sale. Neapărat tutela copilului este mai mult sau mai puțin rea, dar orî-cât ar fi de defectuoasă, ea le este incomparabil superioară libertății copilului, chiar când a ajuns la etatea zisă a *rațiunei*. Să presupunem în adevăr o generațiune de copii liberi a se aduce sau nu la școală, a se nutri cu alimente dupe alegerea lor, a bea, a fuma dupe poftă, etc.; această generațiune de sigur nu va ajunge la maturitate. Copilul dar, fie că consimte sau nu, în interesul său ca și în al societății, trebuie să rămână sub tutelă. Nimic nu

este mai greu de exercitat de cât ca această tutelă și mai cu seamă de a se măsura doza de libertate ce trebuie a se acorda copilului treptat de la naștere și pînă la emanciparea sa. Regimul tutelei a trecut prin modificări de tot felul și va trece și de aci înainte; autoritatea tutorelui va putea fi micșorată sau întinsă; se va putea schimba metodele de învățămînt și de educațiune, dar nu se va desființa tutela căci ea este întemeiată pe incapacitatea naturală a copilului.

Tutela care e necesară pentru copii, nu este mai puțin și pentru persoanele calificate de incapabili, nebuni, idioți, etc; dar este însă tot ast-fel și pentru femei, care pînă în zilele noastre a rămas sub tutelă? Femeia fiind mai prematură de cât bărbatul e în general emancipată înaintea lui, dar nu i se recunoaște de cât o capacitate mai mică, fiind supusă în oarecare limite ale tutelei soțului său. Această tutelă există ca în interesul bărbatului său al femeii? În alte cuvinte, femeia este ea supusă regimului servituții sau regimului tutelei? În fine, fie servitute sau tutelă, femeia este ea interesată să se bucure de aceeași doză de libertate ca și bărbatul? Este ea tot atât de capabilă ca și el să guverneze pentru ea și pentru alții afacerile și viața sa? Aceasta este o chestiune care e încă pendinte la națiunile anglo-saxone, tendința e astăzi către emanciparea femeii. Dacă această emancipațiune va produce un guvernămînt mai bun al afacerilor și al vieții femeilor, ea va constitui un progres și cu acest titlu va fi durabilă; dacă, din contră, va produce un guvernămînt inferior regimului actual, se va reveni la acesta pînă ce femeia va ajunge în stare să dobîndească capacitatea necesară pentru o întreagă libertate.

Regimul tutelelor se mai aplică asemenea în toate țările civilizate la o categorie foarte diferită de cele precedente, aceia a indivizilor cari au comis vătămări (crime, delict) și cari, pentru acest motiv, sunt condamnați la pedeapsă mai mult sau mai puțin proporționată cu răul ce au făcut. Aceștia sunt supuși servituții-penale. Pedeapsa închisorei care li se aplică atrage dupe sine privațiunea libertății lor, și chiar dupe expirarea pedepsei, ei nu și redobîndesc toate drepturile de care se bucurau înainte de a fi loviți de lege.

Contra acestei aplicațiuni a regimului tutelei nu se poate face nici o obiecțiune rațională. Ea este necesară pentru apărarea societății, contra căreia se revoltă cei-ce comit vătămări. Să adăogăm că caracterile servituții se unesc cu acelea ale tutelei. Intr'adevăr, condamnându-se un om la închisoare, nu se ia în considerațiune interesul său, dar acela al societății vătămate și pe care o poate amenința încă. Procedările tutelei nu sunt mai puțin aplicabile la acest fel de servitute : când e vorba mai cu seamă de pedepse timporari, interesul societății reclamă ca condamnatul să devină un membru util înainte de ecspirarea pedepsei.

Iată dar trei mari categorii de persoane, copii, femeile și condamnații, cari în toate timpurile au rămas sub regimul tutelei sau al servituții. Dar acest regim s'a aplicat și n'a încetat de a se aplica și astăzi nu numai copiilor, femeilor și condamnaților, dar încă și la cele-l-alte persoane mai mult sau mai puțin capabile de libertate, care compun restul umanității. În toate societățile, chiar în cele mai înaintate în civilizațiune, găsim libertatea (self government) combinată cu tutele, în proporțiuni mai mult sau mai puțin însemnate, dupe cantitatea și repartițiunea capacității guvernante.

Să esaminăm câte-va din formele și aplicațiunile acestei tutele. Tutela copilului aparține tatălui; ea este o obligațiune a paternității. Tatăl e dator să facă cheltuelile necesare pentru creșterea și educațiunea copiilor. Cu toate acestea, ecsperiența dovedește că tatăl poate să esercite această tutelă într'un mod rău și vițios. De aceia societatea intervine nu numai pentru a pedepsi abuzurile, dar ea pune în oare-cari limite pe însăși tatăl, sub tutelă limitând puterea sa de tutor, oprindu-l, spre exemplu, de a întrebuița pe copil la muncă în fabrică înainte de o etate oare-care, sau făcând instrucțiunea obligatorie. Această tutelă a tutorului este și mai întinsă, când un străin este chemat în lipsa tatălui, ca să 'ndeplinească funcțiunea de tutor, și motivul se înțelege lesne. Un străin nu prezintă o garanție care să echivaleze cu cea a sentimentului părintesc. Pe lângă această tutelă individuală, ale căreia aplicațiuni sunt foarte numeroase, a societății esercitată în general, în epoca noastră de către pute-

riile ce o reprezintă; în alte cuvinte tutela publică. Această tutelă se exercită în două feluri diferite; prin cale de restricțiune și prin cale de direcțiune și de ajutor. În primul caz, tutela restricțiunii se practică prin mijlocul obiceiurilor, legilor, regulamentelor cari mărginesc uzul unor libertăți; precum libertatea de a scrie, de a învăța, de a vinde, de a se îmba, de a lucra, determinând condițiunile și restricțiunile pe care Statul-tutor le impune exercițiului lor. Împreunarea acestor condițiuni și restricțiuni constituie sistemul preventiv. Este posibil, de și se poate contesta, că acest sistem să fie rațional, când e vorba de o libertate nouă cu care mulțimea nu s'a deprins încă, și ale căreia abuzuri pot fi periculoase pentru societate; dar nu este mai puțin adevărat că el este o cauză de slăbiciune și de micșorare a activității generale. Neputând merge fără o mulțime de funcționari, distruge spontaneitatea mișcărilor interesului privat, îi slăbește acțiunea și împiedică astfel dezvoltarea avuției publice. Este important dar ca acest sistem să nu subsiste de cât numai pe cât timp experiența dovedește că este absolut necesar. În urmă, tutela publică se exercită prin cale de ajutoare, acordate și de direcțiuni impuse unor interese, considerate ca incapabile de a se îngriji sau a se conduce ele însăși conform interesului general al societății. Ast-fel, în cele mai multe țări civilizate, Statul sau comuna subvenționează învățământul, cultele, frumoasele arte, un număr însemnat de industrii, ajută pe săraci, sau distribuindu-le ajutoare, sau creând și întreținând spitale și ospicii. Aceste subvențiuni sunt acordate unele fără condițiuni, altele, sub condițiuni ca interesele subvenționate se vor conduce dupe modurile pe care Statul va crede că sunt mai bune din punct de vedere al interesului general al societății. Acest gen de tutelă s'a dezvoltat foarte mult în epoca noastră și tinde să crească din ce în ce mai mult. Creșterea sa se explică prin circumstanțele particulare în care se găsesc societățile moderne; dar nici un fel de tutelă n'a dat loc la mai multe obiecțiuni. Resursele necesare pentru exercitarea acestei tutele, se percep de la toți membrii societății prin mijlocul impozitului. Or, ce este impozitul? O porțiune percepută, într'un fel sau într'altul, direct

saŭ indirect asupra proprietății fie-căruia, adică asupra mijloacelor prin care se exercită puterea de a lucra, saŭ libertatea. Se micșorează dar puterea acțiunii individuale pentru a se crea o putere de acțiune publică. Societatea nu va câștiga din această operațiune de cât numai dacă puterea publică va lucra în interesul tutelor într'un mod mai folositor de cât ar putea să lucreze puterile particularilor. Ast-fel, dacă e vorba de învățământ, de culte, de științe, litere și arte, intervențiunea tutelară a puterii publice nu se justifică de cât numai dacă mulțimea este foarte puțin capabilă să se aprecieze utilitatea acestor servicii ca să le consacre o parte suficientă din veniturile sale; saŭ când se arată incapabil, lăsând să piară ramurile superioare de cultură intelectuală și morală ca să alimenteze ramurile inferioare. Asemenea, dacă e vorba de a se ajuta săracii, trebuie ca milostenia privată să se arate neputincioasă în această privință. Dar în aceste diverse cazuri, fie vorba de învățământ, de culte, de arte saŭ de caritate, din momentul ce un popor a dobândit capacitatea necesară pentru ca să le dea o direcțiune conformă cu interesul general, intervențiunea tutelei publice încetează de a fi necesară; ea trebuie să facă loc libertății. De-altmintrelea, dacă societatea, reprezentată prin depozitarii puterii publice, judecă oportun să intervină ca să subvenționeze unele interese spre exemplu, învățământul cultul, artele, etc., ea are neapărat și dreptul ca să impună condițiunile ce va crede că sunt mai conforme cu interesul general.

Dar, aci, în privința acestei intervențiunii a tutelei publice, ne găsim în prezența unor pretențiuni ecsagerate. Comuniștii, socialiștii și nihilisții susțin că tutela publică trebuie să fie generală, adică să îmbrățișeze toate actele vieții omului. În adevăr, toate sistemele socialiste, cumuniste saŭ nihiliste nu sunt alt-ceva de cât moduri de organizațiune ale tutelei. Intre aceste sisteme diferite, nu există alte deosebiri de cât în privința constituirei tutorelui, asupra modului de a înțelege și a practica tutela; în fine asupra procedărilor — violența saŭ îndemnarea — la care trebuie a se recurge pentru stabilirea sa. Tutorul pentru *Saint Simionisme*, școala cea mai originală și cea mai științifică din toate școalele so-

cialiste, este o putere teocrată, recrutată de sus, dar a căreia organizare e obscură. Pentru toate celelalte școli socialiste sau comuniste, tutorul este o putere democratică, este statul constituit prin mijlocul sufragiului universal și guvernând suveran producțiunea, distribuțiunea și consumațiunea, sau este comuna care nu e alt-ceva de cât un stat în proporțiunii geografice mai mici. Statul sau comuna produce și distribuie rezultatele producțiunii, regulează și supraveghează consumațiunea sau conform prescripțiunilor inventatorului sistemului sau conform cu acelea pe cari îi place „poporului“ suveran al statului sau al comunei ca să le stabilească. Acesta nu este alt-ceva de cât punerea individului sub tutelă de către comunitate. Fără îndoială, pupilul face parte din tutore, dar nu este cu toate acestea mai puțin sub tutelă.

Din toate aceste sisteme cel mai înaintat este comunismul revoluționar sau nihilismul. Acesta procedează în modul următor: De îndată ce obține puterea, suprimă toate instituțiunile politice și sociale, guvernământ, familia, asociațiunile libere, începând prin asociațiunile religioase, restoarnă toate autoritățile stabilite, suverani, preoți, magistrați, etc, într'o vorbă disolvă vechiul stat și vechia societate ca să illustreze pe sfărămiturile lor comuna suverană. Aceasta confiscă, cu sau fără despăgubire, toate capitalele și toate industriile ca să le exploateze dânsa toate aceste întreprinderi. Comuna devine producător universal. Ea determină fie-căruia funcțiunea și retribuțiunea sa. Capitalele nu mai produc nici un interes; lucrează gratuit. Ele se reconstituiesc și se măresc dupe trebuință, rezervându-se o porțiune mai mult sau mai puțin mare din produsul întreprinderilor. Munca singură e retribuită. Cum: în alte cuvinte, în ce proporțiunii se împarte avuția între lucrătorii cari au creat-o? Ea se distribuie *in părți egale*. În privința consumațiunii, sistemele comuniste sunt mai puțin clare și mai puțin explicate, dar cine nu vede că comuna va trebui să guverneze consumațiunea și mai cu seamă reproducțiunea pupililor săi, sub pedeapsa de a se vedea îndată încărcată de copii, de oameni desfrânați, și de bețivi? Ast-fel, comunismul se rezolvă într'o tutelă im-

pusă tutulor. De sub această tutelă care îmbrățișează toate actele vieții; nimeni nu poate să scape; ea se aplică d'opotrivă tutulor membrilor societății. Iată idealul sistemelor celor mai înaintate ale socialismului.

Nu credem că este nevoie să esaminăm dacă acest ideal se poate realiza. E destul să constatăm că e un ideal care ne reîntoarce în stare primitivă, căci toată munca civilizațiunii a consistat în a se micșora partea tutelei pentru a se mări aceia a libertății. Dară această tendință se esplică, dacă considerăm că socialismul este o reacțiune în contra libertății. La nici o epocă circumstanțele cari au dat loc socialismului nu au fost mai favorabile aparițiunii sale ca în epoca noastră unde nici o limită nu se mai opune în numele legii speculațiunilor celor mai aventuroase ale spiritului și unde lipsa elementelor de ordine și de stabilitate par a face necesară și urgentă o organizațiune socială.

Dacă socialiștii ar fi oameni de știință ar fi văzut că nu sunt de cât două moduri posibile pentru guvernământul omului și al societății; libertatea și tutela, și că respingând pe unul ca anarhie, trebuia să revină necesarment la cel-alt și să stea în loc. Adevărul e că, în epoca noastră, nu trebuie să eliminăm nici libertatea, nici tutela, căci și una și alta sunt elemente indispensabile pentru guvernământul societății.

Dară aci, în privința libertății ne găsim în prezența altei eșagerațiuni. Pe când socialiștii suprimă libertatea individuală ca anarhică și impun, ca o dogmă, guvernământul fiecărui de către toți; oare-cari partizani ai libertății pretind să impună libertatea ca o altă dogmă, susținând că „omul nu e liber să nu fie liber“. Această eșagerațiune individualistă nu este mai conformă cu natura lucrurilor și interesele societății ca eșagerațiunea socialistă. Dacă progresele și respândirea inteligenței și a moralității, care sunt materialurile capacității guvernante, ne permit să sperăm că oamenii vor ajunge într'o zi aproape în general capabili de a 'și governa afacerile și viața lor fără intervențiunea unei tutele, această zi din nenorocire e încă foarte depărtată.

De aceia, credem că în privința intervențiunii tutelei, tre-

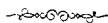
bue să evităm două erori una ca și alta asemenea periculoase. Să ne ferim de falsul liberalism care nu vede în tutela statului de cât un inamic periculos, și pe care se forțează a o reduce la atribuțiunii de simplă poliție. Trebuie să respingem asemenea utopiile cari suprim pe individ ridicându'i orî-ce libertate în profitul tutelei, și fac din societate un atelier sau o biserică, orî-ce în fine, afară de o societate compusă din ființe libere și raționale.

Tutela societății, dupe ezeplul divinei prevedințe, trebuie să vină în ajutorul individului fără să atingă responsabilitatea sa, și lăsându'i obligațiunile, cari sunt sorgintea demnității și a drepturilor sale.

ATH. KIRIAC

IDEALISM ȘI REALISM

Înainte de a spune ce este idealism și realism voiți arăta cum s'au format ele în filosofia și artele moderne.

Filosofia, ca orî ce știință, a fost și ea supusă neșiguranței și rătăcirii. Progresul, ce a făcut în aceste din urmă două secole, îl datorește lui Descartes. Acest mare om prin faimosul „Cogito ergo sum“ proclamă autoritatea rațiunii și dreptul liberului examen. Geniul protector al filosofiei orî cărui timp, dupe ce trece în revistă ideile introduse în spirit fără examen și fără control, indoindu-se de veracitatea lor, se decide a se lepăda de toate și a nu admite decât pe acelea ce 'i păreau evidente. Dupe ce se convinge că gândi-

rea este necesarul instrument al cercetărilor și dobândirii cunoștințelor noastre, își întemeiază pe dânsa toată doctrina sa, deci gândirea și spiritul devin noua metodă în filosofie.

Dacă inovațiunea lui Descartes s'a nesocotit de Spinoza, Malebranche și Leibnitz, filosofii secolului al 18^a, pentru a nu se rătăci din nou cu formulele abstracte și ipotezele, îmbrățișară metoda Cărtesiană. Până într'atâta se convinsese lumea acestui secol, că metoda psihologică este cea adevărată, în cât citează înaintea tribunalului rațiunii toate științele, toate artetele, religie, guvernământ, fără milă și fără cruțare.

Rezultatul fericit al acestei sguduirii generale a fost pentru urmași un amor puternic pentru adevăr.

În acest secol putem enumera patru școli filosofice : Francesă și Englesă, reprezentate prin Condillac și Locke ; Germană și Scotiană, reprezentate prin Kant și Reid, având toate de bază metoda lui Descartes, însă, școala Francesă și Englesă, în cercetarea adevărului se alipește mai mult la simțire ; zicând că ori ce trece peste această parte a organizmului este înșelăciune, iar cea germană și scotiană, numai la rațiune, — de unde, cele d'ânteiu luară numele de empirice, sensualiste, realiste, și cele de al doilea de spiritualiste, raționaliste, idealiste. De și se recunoaște un grăunte de adevăr a acestor școli, totuși cu exclusivismul lor s'aun crezut nesuceptibile de progres și necesarmente a dat naștere școalei *eclectice*.

Această școală ȳa ce este bun și de la realiști și de la idealști, fără a pierde însă din vedere idealul științei la care tinde filosofia, cercetându'l și descoperindu'l pe calea experienței.

Dacă ne întoarcem privirile spre arte, constatăm că

ele ca și psihologia și metafisica au trecut prin multe încercări calificate cu sumedenie de nume, destinate la cutare sau cutare scop. Așa de pildă: *Arta Clasică*, a căreia scop e idealul, care esagerând principiul, s'a înălțat cu desăvârșire de la real. *Artele Romantice* urmăresc sentimentul realității, dar nu se opresc aici, merg să găsească frumosul în *comun*, înbrăcându-l într'un estraordinar imposibil, așa că în loc de a reproduce frumosul, reproduce urâtul. *Artele realiste* caută frumosul în imitarea naturii, adică în fotografiarea realului. Mai sunt și *artele fantastice*, proscrise de realități, de și au aceleași defecte în extremitățile lor opuse.

Adevărata școală idealistă, înainte reprezentată prin *Phidias*, *Raphael*, *Michel Angelo*, etc. nu aveau o copie spre a 'i reproduce asemănarea, ci un oare-care tip de frumusețe perfectă, ascuns în sufletul lor. Cu totul opusă acestei școli, se formă *Scoala realistă*, și iată cum a luat naștere:

În 1805 l'*Institut de France* pune la concurs următoarea cestiune: *care a fost cauza perfecțiunii sculpturii antice și care ar fi mijloacele de a ajunge?* Emeric David susținu: „Că numai studiul frumuseții naturale a condus arta antică la perfecțiune și astfel imitațiunea naturii ar fi singura cale de a parveni la aceiași perfecțiune. Opera lui a fost coronată; însă un adversar mult mai puternic, Quatremere de Quincy îi combătu doctrina, apărând într'un mod strălucit cauza frumosului ideal antic și meziu.

Urmașii lui Emeric David, sau mai bine școala naturalistă crede că arta consistă în a urmări expresia fisionomiei lucrurilor și în a le reprezinta plăcute sau

displăcute, frumoase sau urâte, așa că toată estetica naturalistă se reduce la formă, culoare și ton.

În urmă vine școala de conciliațiune sau eclectică: Această școală și aci stabilește o alianță, ca să mă exprim așa, între ideal și real: Extremitățile sunt periculoase: *a copia un model, fără ca artistul să aibă ceva ce-i aparține, adică un ideal. copiei 'i va lipsi adevărata frumusețe; tot astfel și acela care plăsmuește numai din capul său, va reproduce o idealitate fără caracter, prin urmare artistul trebuie să unească într'o proporție dreaptă idealul și naturalul, forma și gândirea.*

Cred potrivită ocazia să mă opresc în treacăt și asupra conferinței d-lui Al. Xenopol, de la 18 Martie trecut, ținută în sala Atheneului, relativă tot la acest subiect.

Adevărurile ce d-sa relevează numerosului său auditor sunt netăgăduite, însă să 'mi permită distinsul profesor, de a 'i face câte-va obiecțiuni atât în privința argumentelor contra realismului, cât și a unor inovațiuni făcute ad-hoc.

În cestiunea de arte, d-sa susține idialismul, combate realismul său naturalismul prin simplul argument: *Este imposibilă imitarea perfectă a naturii, deci realismul în arte este o încercare zadarnică.* Florile artificiale, zice d-sa, sunt adese-ori bine imitate, însă le lipsește mirosul și recoreala plantei.

Un realist 'i-ar putea zdrobi exemplul prin următoarea dovadă: Nu știi d-ta, chiar din însăși știința estetică, că nu există estetică de miros și gust: și nici arte care să le corespundă?

Trandafirul este frumos prin grațiozitatea conturilor, prin strălucirea variată a culorilor, mirosul lui este plăcut iar nu frumos, căci sunt multe flori, cu miros mai plăcut poate de cât al trandafirului, fără ca să fie frumoase. Tot astfel și despre gust. care judecă cea ce este plăcut, nu însă cea ce este frumos.

Afară de acestea, idealul realiștilor în imitarea naturii, este *forma văzută*, prin urmare estetica lor să mărginește la stu-

diul liniilor și al culorilor, de pildă: *roșul, portocaliul, galbenul*, sunt culori vesele; *verdele, albastrul, liliachiul*, sunt culori triste. Cu ajutorul acestui studiu, artistul realist reproduce obiectele din natură.

Ca argument puternic al D-lui Xenopol contra imitațiunei naturei, găsesc pe acesta : *natura are viață, și in adevăr, din acest punct de vedere, natura este neimitabilă și superioară oricărei arte.*

Să presupunem că naturalistii ar pune această întrebare idealștilor: Dacă noi nu putem imita perfect, de ce voi vă încercați de a crea? Oare nu e mai ușor a imita de cât a crea?

Acestui conflict 'i pune capăt tot eclecticismul : dupe densusul, trebuie a se căuta frumosul în natură. *Artistul trebuie să studieze natura, prin gustul său, să judece, să analizeze, să nu încerce a inventa, ci a descoperi, și prin puterea sa și geniul său să exprime obiectul contemplațiunei sale.*

Așa dar, a căuta frumosul în natură, a pătrunde în misterele ei, a descoperi locul ascuns al adevăratului frumos, a'l separa și a 'i da forme transparente, din aceasta să încinge o luptă între artist și natură, iar nu o imitare slugarnică.

De aci rezultă, că forma are și ea o însemnătate mare, căci numai prin ea simțul nostru plastic descopere o regulă, o gândire, un scop, prin ea recunoaștem artistului meritul unei vii imaginațiuni, unei concepțiuni înalte și a unui gust deosebit, deci, *în cestiune de arte, realismul radical, precum și idealismul esagerat trebuie să depue armele, victoria este a eclecticismului.*

Un alt fapt, nu de mică însemnătate, 'l espune d. Xenopol auditorului său :

D-sa pare a zice că religia a căzut din cauza închinărei lu-

mei la materie și a curentului realist în arte. Să ne explicăm: Că religiunea e în decădere, este de netăgăduit, însă altele sunt cauzele și d-nu Xenopol, ca profesor de Istorie, credea că le știe mai bine de cât oricine. Trist lucru pentru omenire și biserică dacă se crede că artele sunt singurele mijloace de a desvolta și întreține simțul religios. Artele n'au religie, nici patrie: Isvorul inspirațiilor artei, este natura, prin urmare a pune arta în serviciul religiei sau a patriei, este a 'i perde libertatea, a o degrada și rătăci. Alt-ceva este a fi în armonie și a se protegia unele pe altele.

Ca menire a artei, dupe d. Xenopol, *Arta este una din formele, — și cea mai esențială, — ale petrecerei.*

Să vedem:

Unicul obiect al artei este frumosul, și pot zice frumosul în cel mai înalt grad: sublimul, care printr'o emoție fericită apropie sufletul de tot ce e măreț, de înfinit, de Dumnezeu, — făcându-ne mai buni, redeșteptând demnitatea omenască, pentru care atâtea minuni s'au creat, atâtea lucruri mari s'au îndeplinit. *BCU Cluj / Central University Library Cluj*

Sentimentul ce artele făc să se nască în noi, prin frumosul său sublimul ce ne spun, este *admirația*.

Se naște întrebarea când admirăm, petrecem? Ce e admirația și ce e petrecerea?

Dacă ne punem în prezența unui obiect rar, bine înțeles să fie frumos, sufletul nostru este surprins într'un mod neașteptat, prin impresia ce face acel obiect creierului, singurul organ cu ajutorul căruia reținem cunoștința obiectului admirat, fără amestecul inimei. Admirația nu se raționează, ci se produce instantaneu și fără voință, îndată ce ne pune în contact cu obiectul ce ni se pare rar. Cea ce caracteriză admirația, este, că n'o avem de cât pentru lucrurile rari, pe care le-am ignorat, căci aceasta este și rațiunea pentru care le numim rari; deci acțiunea ce se operează în noi prin contactul obiectelor frumoase este imediată și gradată: ne impresionăm, admirăm și de multe ori ne intusiasăm.

În petrecere suntem în stare de veselie, de plăcere, iar nu de admirație.

Ne aflăm în fața unei mese încărcate cu fel de fel de mâncări, fel de fel de fructe, vinuri alese, etc.

La vederea acestora, care nu intrunesc simetria frumosului, se naște în noi admirația? Nu. Dorința? da! Ce este dorința? O manifestare a voinței. Și care este efectul realizării dorinței? Plăcerea. Plăcerea este ea o condiție esențială a frumosului? Nu; căci dupe cum am arătat, poate un lucru să fie plăcut, fără ca să fie frumos. Când începem a mânca din masa încărcată, dorința satisfăcându-se, simțim plăcerea și numai în cazul acesta petrecem.

Urmează dar că efectul ce ne produc artele nefiind esențialmente plăcerea, *menirea lor nu e de a procura petrecerea, ci admirația, care e desinteresată, un amor al sufletului pentru sentimentele frumoase*, singurice prin care putem cunoaște, pe lângă frumosul fizic, pe cel intelectual și pe cel moral. Apoi dacă artele ar avea drept scop petrecerea, ele atunci ar deveni o meserie, un ceva util, ceia ce ar însemna a le degrada, a le aservi, a pune pe poleitor lângă pictor, pe zidar lângă sculptor, etc.

Spre a se pune finit oricărei neînțelegeri, ar trebui ca idealistii și realistii, să lase lumea 'n pace cu nemistuitoarele lor teorii, căci și unii și alții în extremis sunt plini de defecte. Dacă zicem frumoasele arte, sau arte liberale, de ce nu lăsăm pe artiști și literați să se alipească cine vrea la *ideie*, cine vrea la *formă*, și atunci vom zice că cel mai apropiat de perfecțiune este acela, care în loc de a reprezinta un antagonism între formă și fond, *va armoniza cu o dreaptă proporțiune aceste două elemente ale frumosului*, căci alt-fel, cum am putea aprecia marile geniuri ale lumii: *Homer și Virgiliu, Aristotel și Platon, Tucidide și Xenofon, Zeuxis și Phidias, Tacit și Tit Liviu, Demostene și Ciceron, Dante și Tasso, Michel Angelo și Raphael, Cor-*

neille și Racine, Hugo și Lamartine; căci știut este că geniurile, când se ivesc, nu se supun de cât forței irezistibile ce 'i caracterizează și 'i împinge neincetat în cercetarea adevărului și frumosului, căldușiți de inspirație, acea lumină vie ce 'i luminează și le deschide orizonturi variate și necunoscute.

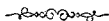
Mediocritățile tot-d'a-una au îndreptat săgețile lor contra marelor talente, adevăraților născători ai progresului. Cu toate acestea, nimic nu 'i-a oprit din mersul neincetat către descoperirea a tot ce s'a creat pentru cunoștința și perfecțiunea omenirei.

D. OPRÎȘAN.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Doă Stanțe

De sfârșitul vieții
Când ajungi aproape,
Par' că 'ți vezi mormântul
Unde-o să te 'ngroape,
Si știind cum viermii
Corpul o să 'ți roază,
Simți de viață sete,
Iar de moarte groază!

Dar ades când 'traul
Tot prin chinuri trece,
O! e mult mai bine
Subt țărâna rece!...
Si văzând durerea
Cum stă să te roază,
Simți de moarte sete,
Iar de viață groază!

TRAIAN DEMETRESCU

OBSERVATIUNI

ASUPRA

MODULUI NOSTRU DE A LEGIFERA

— fine —

Este un mare păcat în țara noastră că de când am început să legiferăm dupe moda nouă, ne mulțumim numai cu a traduce alte legiuri străine, schingiindu-le pe ici pe colo, fără a spune că le-am tradus și pentru ce le-am schingiuit, cum și dacă nouile dispozițiuni sunt în ceva mai bune ca cele ale vechei legiuri, sau dacă corespund întru ceva obiceiurilor și trebuințelor noastre practice, și apoi de grabă le și turnăm pe capul cetățenilor. Continuând cu acest sistem vom ajunge, dacă nu am ajuns deja, să nu ne mai cunoaștem cu drepturile și datorile fie-căruia.

Posedând legi mai pentru toate ramurile de activitate națională, cel mai bun mod de legiferare în țara noastră de acum înainte este, nu în a mai transforma și preschimba mereu legile, ci numai a le îmbunătăți. Într'adevăr, legile când prin practicarea lor ajung a fi cunoscute de cetățeni, constituiesc un sfânt patrimoniu al lor, și legiitorul nu mai poate, fără a produce mare perturbațiune în ale lor interese, să le tot transforme și preschimbe, ci numai să le îmbunătățească și să le completeze în acele dispozițiuni pe care practica le-a semnalat că sunt defectuoase și incomplete, și această îmbunătățire și completare să o facă în modul indicat de practica cea mai rațională și de jurisprudență, căci ameliorațiunile și completările unei legiuri putând foarte lesne ajunge la cunoștința cetățenilor, numai ast-fel se poate adevări măsima „*nimeni nu este presupus că nu cunoaște legea*“ și numai ast-fel poporul poate ajunge să iubească și să aibă credință în lege și justiție.

I. RADOI.

(Estras din „Albumul Literar“ al Societății Universitare „Unirea“),

RESBEL DE TARIFE

Conferință ținută la Athenei, Duminică 16 Februarie 1886

DE

N. AT. POPOVICI

(resumat)

Titlul întreg al conferinței, zice oratorul, este; *Resbel de tarife. — Protecționism și liberschimb. — Industrie națională.*— Subiectul fiind vast, și-a permis în contra deprinderii Atheneului, să abuzeze de îndulgența auditorilor în timp de două conferințe. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Resbel de tarife încă e zis restrâns: lăsând la o parte că Statele de multe ori de la resbel de tarife au ajuns la bătăie în toată puterea cuvântului, dar mai este și polemica dintre scriitorii relativă la materie care trebuie să ne ocupe; și polemică, πολεμικός de la πόλεμος resbel, tot resbel este. Nu putem neglige de a vorbi și despre cearta producătorilor din diferite țări și despre plângerile din partea lucrătorilor; într'un cuvânt este vorba de un adevărat „Resbel universal economic“. Resbel între țară și țară și ceva mai mult chiar în aceeași țară provincie cu provincie în luptă.

De altminterlea, cestiunea interesează: Stat cu Stat se luptă de secole disputându-și cu gelozie și rivalitate drepturile pe țărâm economic. Această luptă trebuie să ne-o explicăm nu numai de curiozitate sau ca să ne treacă timpul, dar ca să ne iustrim din studiul istoriei și să tragem învățăminte pentru noi, pentru țara noastră.

Să ne explicăm pentru ce guvernul austro-ungar a declarat rezbel țării noastre, călcând contractul care ne lega (ces-

tiunea vitelor și în special a porcilor)? Pentru ce Franția este în luptă de tarife cu noi? Bietele noastre dame nu mai pot suferi pretecestul negustorilor, că marfa franțuzească s'a scumplit cu 50 0/0; rămâne totuși să ne explicăm cum o vînd cu același-preț ca și mai 'nainte, sau puțin mai scump....

Trebue să plecăm de la o idee care să ne conducă pașii în tot studiul ce avem să facem, căci scopul Atheneului nu e de a profesa la școlarii, ci de a într'arma pe auditor cu un număr de reguli pe cari să le poată ține minte și care să 'i profite în viața practică.

Orî ce lege s'ar face de un guvern, orî ce scriere, orî ce s'ar vorbi de la tribună, orî ce măsură socială s'ar lua, trebue să se caute a fi în conformitate cu timpul. Trebue să cătăm a nu trăi cu trecutul, el a fost al lumii lui; nici cu viitorul, el este al copiilor, al nepoților noștri. Noi trebue să trăim cu prezentul și e bine să avem oare-care pornire mai mult spre viitor. Omenirea ar fi staționară dacă 'i-ar lipsi pornirile spre vitor.

« Plecând de aci, voiî mai repeti și eî o idee care orî de câte orî s'ar spune în estrie. Noi Românii ne croiserăm de demult niște haine, niște haine de poruncială, dar se învechiseră și ne-am apucat de le-am schimbat pe altele noi. Haina vechiă este legea vechiă.

În legea Caragea vedem pedeapsa cu moarte, mutilațiunea, tortura și alte dispoziții într'adevăr bizare pentru zilele noastre.

Codicile Calimak era bine făcut, dar poate că și dînsul se învechise: dacă copilul nu e ortodocs și dacă nu 'și ia grijania în biserica ortodocsă, părintele are drept să 'l desmoștenească; tot asemenea dacă intentează proces tatălui, sau dacă nu garantează pentru tatăl sîu închis pentru datoriî, și altele cari poate nu mai erau pentru timpul nostru.

Regulamentul organic, o lege care de și mai nouă, încă era barbară; dacă un contribuabil nu 'și achită dările, dorobanțul va sta la el acasă pe bere și mîncare și 'l va esecuta. Și dacă dorobanțul are și cal, contribuabilul e dator să întretie și pe dorobanț și calul sîu pînă 'și va plăti dajdia.

Dacă eram scrupuloși, trebuia să schimbăm hainele vechi

de porunceală pe haine noi de porunceală; noi însă am luat haine gata, și încă product al fabricelor străine.

Ni se spunea în mod genial să ne construim casa nouă, casa educațiunei naționale, de jos în sus; noi am luat-o de a'ndoasele, ca și cum cine-va clădește făcând întâi acoperișul și apoi temelia.

Credeți că popoarele pe cari le mai cunoaștem numai din spusa istoricilor, cari au dispărut pentru a rămânea dispărute, au perit pentru că trebuia să piară? Trebuie să amestecăm ideia fatalității în soarta națiunilor? Nu d-lor, nu există efect fără cauză.

Toată pasărea dupe limba ei piere. Omul cum 'și așterne așa se culcă. Studiul istoriei ne dă învățămintele cele mai elocinți, să alergăm la acest studiu.

Dacă în administrația noastră internă facem greșeli, le putem repara mai ușor de cât am îndrepta erorile ce am comite în politica esterieară, în relațiile noastre cu statele străine.

*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pe la începutul secolului trecut l'abbé de Saint-Pierre, într-una fericită memorie, reluând o idee foarte veche, propaga pacea perpetuă. O theorie foarte morală, admirabilă, un desiderat laudabil. Unii au pretins că este o pură utopie, vise! Alții analizează această cestiune în mod serios, și astăzi încă ideia unui tribunal internațional care să judece diferendele dintre state este discutată de-aproape de internaționaliști.

În cele cinci articole ale lui Saint-Pierre găsim următoarele:

„De azi înainte între suveranii cari vor semna cele cinci articole va fi o ALIANȚA PERPETUA.

Pentru a'și procura reciproc, în timpul tuturor secolelor viitoare, siguranța întreagă contra marilor nenorociri ale resbelor străine ale resbelor civile.“ și așa mai departe (conferențialul citește cele cinci articole.)

Această laudabilă propunere, cunoașteți cu toții ce eco a avut de acum 170 ani și până azi. Într-o colecțiune de tratate

de pace ce am întocmit de atunci și până acum, am putea număra câte-va zeci de volume, căci sute de rezbele au avut loc în acești doi secolii din urmă și rezbele dintre cele mai formidabile.

Dar stilul acestor tratate este tot ce poate fi mai asigurator că rebelul care se sfârși și căruia i se pune capăt prin tratat va fi cel din urmă rebel; că pacea va fi perpetuă: „se face pace perpetuă, se leagă amicitie perpetuă“..... apoi peste câți-va ani, pacea se turbură, un nou rebel are loc, și redacțiunea tratatului nou este tot atât de asiguratoră ca mai înainte, și lucrul nu se oprește aci, vine al treilea tratat, al trei-zecilea..... cu același stil, cu aceeași redacțiune.

Un tratat de pace între Țarul Rusiei și Poarta Otomană din 1712 începe ast-fel: „Fiind-că după tratatul de *pace perpetuă* încheiat lângă râul Prut, în Moldavia, între majestatea sa țarul Marei Rusii de o parte și marele Senior de altă parte, s'au iscat oare-cari dispute și diferende s'a convenit de o parte și de alta, etc....

În cunoscutul tratat de pace de la Luneville din 1801 între Republica Franceză și Impăratul Austriei și rege al Ungariei și al Boemiei (și alte titluri), art. 1 sună ast-fel: „va avea loc pe viitor și *pentru tot d'auna* pace, amicitie și buna înțelegere între....“ etc.

Ce înțelegem din toate acestea? Se potrivește ce zice teoria cu ce zice practică?

Trebue să fim perverși ca să nu recunoaștem în *theorie* că e bună pacea și o dorim și promitem că noi ne vom sili a o face perpetuă. Dar alt-ceva se întâmplă în *fact*, sunt înprejurări cari ne constrâng să facem rebel fără voia noastră.

Să fim practici, să trăim cu timpul nostru.

*

Tot așa și în ordinea economică: e bună *theoria* liberului schimb. Este constant că producțiunea agricolă, industrială și de tot felul, merge mână în mână cu libertatea. Și libertatea civilă este fica industriei și a avuției. Este a legătura strânsă între libertate și producțiune, dar, să ne înțelegem.

E frumos acel ideal, acea abstracțiune, acel vis de a privi

cum avuția în toate țările înfrățite se produce în libertate prin muncă, prin agenții naturii, prin capitaluri, cum statele protej pe producătorii servind o bună poliție, cum această avere produsă să distribue în societate, cum circulează în lumea întreagă, cum se consumă; cum ea profită umanității întregi, care ajunge din ce în ce ca prin mai puțină trudă să 'și agonisească mai mult confort, cum în pace și în liniște toate se perfecționează [pe lume, invențiile es la lumină pe fie-care zi și omenirea merge cu fericire pe calea de a atinge fericirea absolută.....

Theorie!

Dar practică?

O întrebare mai nainte de toate: Intre individul care produce, sau asociațiunea de indivizi și capitaluri care produce și între umanitatea pentru care se produce, este verii un intermediar?

Da d-lor, este națiunea. Ce este această idee? putem ști ce este națiunea dacă nu am avea noțiunea de familie, molecula națiunii? Putem ști ce este umanitatea, acest concept vast, în parte abstract dacă nu am ști ce este națiunea, parțitică a umanității?

Nu. De o mie de ori nu.

Trebue copilul să 'și oțelească inima, începând de la leagăn să 'și dezvolte simțimentele, simțind atracțiunea, simpatii și solitudinea pentru cei ce'l înconjoară, și dupe ce 'și va forma bine noțiunea și iubirea de cei ce'l înconjoară: iubirea de tată, de mamă, de frate, de soră, de amic și mai târziu de soție, de fiu, se va ridica necesarmente la noțiunea de țară, și la acest înalt simțiment al iubirei de țară și de aci, pentru concepțiile vaste, se va ridica și la noțiunea de umanitate și la această idee abstractă a iubirei umanității.

Totuși întreb, oare cine iubește pe prea mulți, să iubească pe cine-va?

Acest intermediar pe care 'l descoperim între individ și umanitate, ne face să punem o cestiune:

Ce facem noi în caz când s'ar cere a sacrifica pe un indi-

vid și interesele lui față cu țara și interesele ei? Merită răspunsul esitare? Se sacrifică pe fie-care zi, în toate țările, în interesele a miș de indivizi, și ei chiar în interesul țerei.

Ia să lăsăm pe cest-l-alt individ, țara în raport cu umanitatea, națiunea cea mare și să vedem ce răspundem?

Vom răspunde să piară de o mie de ori acela care ar gândi să sacrifice țara noastră, în interesul umanității.

Dar să vedem d-lor, ce se practică se potrivește cu teoria? O! ne lovim de decepțiuni! Vedem exemplele rele la alții; vedem că Nemții nu vor să fie Cosmoliți, nici Ungurii, nici Muscalii, nici chiar Americanii, dupe cum voiă arăta. Ei turbură acea pace din visele noastre și vrând nevrând ne pun și pe noi la lucru, ne angajiază în horă și trebuie să jucăm.

Din momentul ce recunoaștem interese, nu opuse dacă vreți, ci individuale, proprii, între țară și țară trebuie să ne ocupăm exclusiv de interesele noastre, să cedăm ceva străinilor, dacă le facem concesiuni, atunci le dăm cu condițiunea de *do ut des facio ut faceas*, îți dau că să 'mi dai în schimb; îți fac ca să 'mi faci în schimb.

Dacă ne ocupăm exclusiv de interesele noastre, ne facem o lege a noastră, un tarif, și în el ficsăm în ce condiții permitem mărfurilor noastre să meargă în cutare localitate, afară din țară; în ce condiții tolerăm ca mărfurile cutărei țeri să intre pe moșia noastră.

Dacă străinul stă cu noi la vorbă, dacă ne dă în schimb avantaje pentru înlesnirile ce 'i oferim noi, facem cu el o convenție, un contract pe care 'l semnăm ambele părți, obligându-ne a ne supune lui cu lealitate, sub pedeapsa: Sancțiunea legei morale, dreptului cel mai forte și a represaliilor ce și un stat mic poate adese ori a exercita asupra altuia mai puternic.

Iată, d-lor, cum se naște într'o țară ideia de a se alcătui un tarif general (cum zic Francesii) sau un tarif autonom (cum zic Nemții) în virtutea suveranității statului; și cum se aduc lucrurile alte ori de a se subscrie o convențiune internațională, internaționes, între diferite țeri.

Această tarifare, tacsare la frontiere a mărfurilor străine cari vin în țara noastră este practică de secole; s'a prezentat într'un mod natural spiritului omului.

Un străin vrea să tragă profit aducând mărfuri spre a le desface la mine în țară. Eu stat Român 'i dau protecțiunea mea, căile mele de comunicație, justiția mea, poliția mea, într'un cuvânt *'i fac serviciu*; trebuie să mi le plătească. Iată cum se naște ideea de tacsare fără ideea de a protege producțiunea națională, căci tacsăm ceaiul, portocalele și altele cari nu se produc la noi în țară.

Dar se poate întâmpla ca unui producător din străinătate să nu plătească la ei atâtea impozite câte plătesc ai noștri la noi; trebuie să supunem la o tacsă pe străinii cari aduc mărfurile la noi ca să dăm o compesare alor noștri pentru sarcinile ce suportă, fără să dăm o protecțiune specială produselor noastre.

Pentru alte produse străine observăm că ele sunt căutate foarte mult la noi în țară, sunt de o consumațiune generală, statul profită de această împrejurare și 'și satisface și el interesul fiscal, nu protector, percepe la intrare o sumă care nu se simte, de oare-ce obiectele tacsate sunt foarte căutate în țara noastră.

In afară însă de toate acestea, tacele vamale au une-orî un caracter cu totul diferit, caracterul protector, de a favoriza industria națională.

Acest sistem, zis protector, domină lumea de la începuturile mișcării industriale și până azi. Este drept că theoreticește școala Fisiocraților în Franța încă de pe la jumătatea secolului trecut a început să strige: *laissez faire, laissez passer*, să dispară prohibițiunile și protecțiunea *à outrance* a industriilor indigene. Adam Smidt și alți scriitori în Anglia, alții în Italia, au propagat aceleași idei.

Oamenii de stat însă până la jumătatea secolului nostru nu au voit să înțeleagă de concurența liberă.

In a doua jumătate a secolului în care trăim, a început restricțiunile să se atenueze, părea că tind să dispară.

In zilele noastre, sistema tradițională, a protecțiunii mo-

dificată dupe nevoile timpului, apare din nou mai în toate statele.

Că viitorul depărtat va fi al păcii perpetuă, al libertății absolute, nici nu trebuie să ne îndoim. Nici n'ar fi moral din partea noastră să nu urăm generațiunilor viitoare aceste fericiri.

Noi însă suntem datorii să studiem trecutul, să vedem cauzele și efectele, să definim bine prezentul, și cu învățămintele ce ne dă istoria să ne tragem linia de conduită: să hotărâm ce trebuie să facem astăzi

*

Este lungă și obositoare espunerea istoriei resbelor de tarife în decursul secolelor. Nu mă voi încerca să o fac; voi face numai o scurtă dare de seamă.

În Italia încă din secolul XII și XIII, Florența, Amalfi, Piza, Genova, Veneția au avut gloria lor industrială și comercială; lipsindu-le însă unitatea națională s'au răsturnat una pe alta.

Dacă luăm Veneția, în care se concentrase forța industrială și comercială, vom vedea că restricțiunile maritime (actul de navigațiune prin care protegea pe indigeni) taxele de intrare în favoarea marinarilor și fabricanților Venețiani, importul de preferință al materiilor brute, esportul obiectelor manufacturate și altele au făcut-o să ajungă la apogeu.

A trebuit să cadă, căci cât de puternică devenise prin industria și comerțul său, totuși era mică și slabă în comparație cu dușmanii ei din Italia ne unită și din lumea întregă care o ividia din cauza forței de temut la care ajunsese.

Liga Hanseatică, acea confederație de peste opt-zeci de orașe de la marea Nordului, nu transporta mărfurile Hansei de cât pe bastimentele ei, actul de navigațiune ca și în Veneția esporta mărfurile manufacturate, importa materiile prime.

Cucerise comercialicește Anglia înăuntru prin contoare, în afară prin acapararea întregului comerț exterior. Navigația Engleză, spun Istoricii Englezii, era nulă și mizerabilă.

Vom vedea îndată cum Englezii s'au deşteptat, cum au început lupte cari aduseră în 1630 disoluţiunea Ligei, fiind bătută mai cu seamă de Englezii. Istoria Angliei ne explică cauzele.

Englezii sub Eduard al III, sub Eduard al IV, Henrich al VIII, Elisabeta Jacques I cu aceeaşi metodă 'şi-au întins comerciul exterior şi 'şi-au dezvoltat industria naţională: promiseră favori lucrătorilor străini, merseră până a decreta că nu e permis locuitorilor să se îmbrace cu stofe străine.

Cu tot felul de încurageri de prime, pe restricţiuni a încurajat venirea oamenilor de artă din Germania, a stimulat arta construcţiunii, pescuitul Harengelor şi al Balenei şi altele.

Puritanul Cromwell, ipocrit, curajos, infatigabil, să lăsăm de o parte că a proclamat Republica în Anglia, în jumătatea secolului al XVII, că purta titlul de protector al Angliei şi era mai despot de cât despoţii.

Să luăm numai celebrul său *Act de navigaţiuni* din 1651: escludea pe străini de la porturile Angliei, asigura marinarii Englezii monopolul comerciului coloniilor cu metropola. Acest act zis de politică strâmtă, ştiţi până când a durat? până în anul 1849!

E indispensabil să cunoaştem acest bill din 29 Iunie 1849 ca să vedem cât este Anglia de liberală în timpul nostru.

Acest bill dupe ce abrogă legislaţiunea anterioară, stabileşte: Reservă absolută bastimentelor Engleze de a face cabotagiū pentru cele trei regate.

Reserva absolută a navigaţiunii între regatul unit şi insulele Guernesey, Jersey şi altele.

Reserva bastimentelor Engleze de a face cabotagiul posesiunilor Engleze din Asia şi Africa şi din America facultate de a deroga de la această dispoziţiune în favoarea bastimentelor străine.

Facultate pentru coroană de a lovi cu titlul de represalii, bastimentele puterii străine care ar refuza bastimentelor Engleze condiţiuni analoge, etc.

Va să zică destule rezerve și destule facultăți pentru regatul Britanic.

Cu această metoadă, cu prohibiții și taxe ridicate, Anglia ajunsese să poseadă: țesături de lână fină, pălărierie, sticlărie, papetărie, horlogerie, industrie de lână, de mătase și chiar uzine metalice. „*Cristalurile Veneției și tapiurile Persiei*, zice List, *’i fură cedate!*“

Și adaugă: *Și punând mâna pe o industrie, o înconjură de solitudine ca pe un arbore ténér care are trebuință de sprijin și de îngrijire.*

Neapărat și alte multe cauze au contribuit la mărirea Angliei, dar cele espuse sunt pe primul plan.

Această stare de lucruri dură în Anglia până acum treizeci de ani.

Astăzi Anglia are industriile sale destul de dezvoltate, ca să nu mai aibă ce protege; pentru dânsa convine liberul schimb.

Francesii. — Înainte de Ludovic al XIV, găsim la Francesii industrii dezvoltate: mătăsuri, catifele.... pe cari le esportau în țările de jos, în Anglia, în Spania, în Portugalia.

Cu toate acestea, de la Colbert începe epoca briliantă a industriei franceze.

Colbert protege și încurajează industria.

Regalitatea, la origină, cu ajutoarele sale susținea manufacturile; se acorda un mare privilegiu: monopolul pentru mai mulți ani, materiile prime se importau fără plată de taxe; erau dispensate de impozite, li se dau avansuri de bani fără dobânzi....

În mijlocul secolului XVII ideile franceze nu erau bine hotărâte asupra prohibițiilor și protecțiunii: un tarif din 1664 e încă moderat. Dar cu cât Colbert protegia industria cu atât devenia exclusivist; în 1667 făcu un tarif esagerat.

Credea prohibiția necesară.

Până pe la începutul pătării al secolului XVIII avură loc mai multe reșebe formidabile din cauze economice, industriale, între Franca, Anglia, Olanda.

Aceste cauze erau: împedirea esportului metalelor pre-

țioase și a materiilor prime; împedirea importului obiectelor manufacturate.

Ast-fel, găsim cauze economice în toate resbelele din anii 1672 și următorii cari s'aun încheiat prin pacea de la Nimègue, Ryswick, Utrecht, în resbelul Anglo-Olandez și altele.

Fiind-că toate puterile urmăriaun același scop, un adevărat resbel de tarife urmă între dêensele: Anglia interzise sub pedeapsă de moarte plecarea din țară a uvrierilor englezi și opri importăția mărfurile din diferite țeri. Francia în 1701 răspunse în același mod.

Nu numai oamenii de stat, dar și theoreticii, scriitorii, erau în același sens.

O scriere anonimă din 1648 propaga aceleași idei.

Iu 1699 Davenant în *Încercare asupra balanței comerțului* zicea că importățiile să nu fie permise de cât numai pentru materiile indispensabile industriei engleze.

În Francia publiciștii numiți *Financiarî* aveaun aceeași teză: Forbonnais, 1758: *Elemente de comerțu*. Melon, 1734: *Încercare politică asupra comerțului*. Voltaire: *L'homme aux quarante écus*. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Montesquieu zicea că sistemul mercantil este incontestabil. Avea ca exemplu Polonia care întroducea multe obiecte de lues.

În Italia *sistemul mercantil* și-a luat numele. Printre scriitorii găsim pe Broggia (1743), Belloni, Genovesi, Algarotti...

Colbert din toate părțile aduse fabricanți și uvrieri abili, mașini, instrumente. Făcu căi de comunicație, canaluri, favoriză și agricultura prin micșorarea impozitelor asupra pământului.

Sub Ludovic al XIII mai multe provincii franceze: Bourgoigne preferia să facă comerțu cu interiorul, stabili biurouri vamale față cu provinciile franceze vecine; percepea tace vamale provincie de la provincie.

Provence, preocupată de vechia sa autonomie, și crezând că interesele ei erau de a se izola de interior și de străinătate, avea biurouri vamale de toate părțile.

Colbert lovit de această diversitate de vămi, ce făcea atâta rău comerțului și industriei, începu prin a desființa aceste

bariere pe cât a putut de o cam dată. Se observa că provinciile erau atât de separate între ele în cât le făcea să fie mai străine unele de altele de cât erau unele dintre ele cu națiunea limitrofă.

Dupe tariful din 1664 moderat și dupe tratate încheiate, Colbert face tariful din 1667 prin care răstoarnă pe cel din 1664 pe motiv că: „stabilirea diverselor manufacturi în regat a făcut schimbare în preț și de aceea s'a procedat la nouă tacsă la intrarea și la eșirea mărfurilor. Articolul tapiseriilor de Anvers de la 120 lei a fost ridicat la 200, stofele de Spania de la 50 lei la 100. Dantelele și pasmanteriile de la 25 la 60.

Colbert aude că Olanda proiectează să împedice intrarea rachiurilor franceze și diferite stofe, atunci fără să mai aștepte, și decretează că rachiurile franceze sunt oprite d'a se mai încărca în bastimente olandeze; — că harengii olandezi vor mai plăti o supratacsă la import în Franția.

La ce rezultat a ajuns acest resbel de tarife? La invazia și cucerirea Olandei. La impunerea condițiilor celor mari umilitoare pe cari Olanda nu le-a acceptat; la continuarea resbelului sângeros și crâncen din 1672 încă patru ani, la pacea de la Nimègue din 1678 unde se revoacă tariful din 1667 și se acordă Olandei satisfacțiunii.

Prin asemenea sacrificii a trecut Franția sub Colbert, și și-a atins scopul.

Ludovic XIV și Colbert lasă o Franție mare, puternică, printre cele d'ânteiu din lume în industrie și comerț.

Cu toată epoca fisiocrațiilor din jumătatea secolului al 18, Napoleon I, nu numai cu bunul său simț, dar citit, zicea: „țara care în starea actuală a lumii ar practica principiul libertății comerțului, s'ar reduce în pulbere.“

Și încă: „o țară care unește industria manufacturată cu agricultura, este infinit mai completă și mai bogată de cât o țară pur agricolă.“

Nici nu era vorbă de libertate până la jumătatea secolului nostru. Azi dupe o experiență de 35 ani, lucrurile iarăși se schimbă.

Lyonul cu mătăsurile lui clasice suferă.

Acele frumoase stofe de mare lue, monopol al industriei lioneze, astă-zî sunt părăsite. Lumea le găsește prea scumpe. Ce voiți? zic scriitorii francezi, din cauza prețului la care a ajuns fasonul (o roche de cusut), nu se mai poate plăti stofa. Și apoi moda se schimbă așa de des în cât nu e timp de a se uza rochile. Soliditatea nu mai este o calitate, este un defect. A ajuns să se dea bumbacului luciul mătăsi. Stofele amestecate, cari unes aparența cu efinătatea, sunt căutate și înlocuesc din ce în ce stofele pur de mătase. Industria lioneză care esporta anual de la 1872 la 1877 o cantitate de 3½ milioane kilograme de mătăsuri pure, nu a esportat, în perioada următoare, de cât aproape 2 milioane kilograme. De aci, Lionezii cer ajutor.

Germanii. — Un popor curios în felul său, istoria lui ne-ar fi foarte instructivă.

Imprăștiati pe o mare suprafață, tot centrul și nordul Europei, încă de la origină se găsesc în diversitate: Anseaticii, Renani, Șvabi, Olandezi, Elvețiani... fără unitate.

Cei din centru (sud-est) subjugând și popoarele de pe lângă ei, formară monarhia din Austria.

Cei din Nord a doua monarhie.

Olanda independentă. Elveția asemenea.

Alsacia și Lorena luate de Francia încă din 1648.

Starea socială și politică a unei țeri dă forța productivă. Fără unitate națională nimic nu se face.

Italia a înțeles-o din învățămintele istoriei și a ajuns unde a dorit.

Germania e aproape să ajungă acolo.

Este ceva în Germania care nu a existat la alte popoare: „un caracter original, primitiv, — zice List, — gustul pentru muncă, pentru ordine, pentru economie și pentru moderațiuni; perseverență și curagiū în studiu și în afaceri, sinceră dorință de mai bine, un mare fond natural de moralitate, de măsură și de reflecțiune.“

„Acest caracter a fost partea comună a guvernanților și a guvernaților. Când naționalitatea le dispăruse mai de tot și când gustară puțin repaos, se puse în fie-care circum-

scripție particulară a organiza, a ameliora, a merge înainte.

Nicăerî educațiunea, moralitatea, sentimentul religios, arta și știința nu fură obiectul unei egale sollicitudinî; nicăerî puterea absolută nu fu esercitată cu mai multă moderațiune și nu servi mai bine la propagarea luminelor, la ordine, la morală, la represiunea abuzurilor și la desvoltarea prosperității publice.“

Aceasta i-a făcut ca prin cultură să se dezvolte economicește, iar nu prin avuții câștigate, să ajungă apoi a deveni culți. De aci: ei sunt theoretici, liberali.

O împrejurare nefericită aduse Germaniei o mare avuție. Henrich al IV în 1598 dete celebrul Edict din Nantes, care acorda protestanților liberul esercițiu al cultului lor. Ludovic al XIV voind să stabilească unitatea de religiune, revocă acest Edict de toleranță în 1685 și riscă de a priva Francia de o mulțime de familii industriose.

Acești refugiați se respândiră în toate părțile Germaniei și ast-fel desvoltară aci industriile de lână, de mătase, bijuterii, pălării, sticlării, porcelane, mănuși, etc.

Și, d-lor, Germania este un exemplu frapant că cu cât într'o țară se desvoltă industria, și agricultura ia foarte mare desvoltare. Așa se întemplă în Germania.

Incă un eveniment mare veni să facă epocă în istoria industriei germane: blocus continental al lui Napoleon cel mare: supărat pe Englezii îi blocă, le împedică circulația cu continentul întreg. Atunci câștigă industria Franceză și Germană.

Dar Zollverein în 'năuntru, adică liga sau asociațiunea vamală și regimul protector, făcură din Germania de azi o țară care rivalizează cu Francia în industrii.

Americaniș,— De nici o țară însă nu s'a vorbit mai favorabil pentru libertate ca de America. S'a comis erori.

Americaniș or fi liberali, dar mai 'nainte chiar de a fi o națiune, sunt o companie de exploatare. Nu permit nimănui să 'i lovească la interes.

Anglia, pe la jumătatea secolului trecut, vîzînd că se stabilesc fabrici în America, fabrici de pălării, uzine de fabri-

carea fierului și altele, nu privi cu ochi buni aceasta; începu să se strige în Parlament că nu trebuie să li se permită a fabrica nici o potcoavă. Anglia trebuie să aibă monopolul industriilor.

Aceasta făcu să fiarbă pe compania de exploatare; mai veni o tacsă pusă de rege pe coloniile în favoarea metropolei și de aci revoluție, rebel, independență.

Erau în rebelul independenței, cu toate acestea industriile lor prosperau, asemenea și agricultura, salariile se urcau.

Prin ce luptă au trecut! Fabricatele engleze se vindeau în America mai ieftin de cât la Liverpool și Londra.

Se ridică atunci un glas unanim de protecțiune: Washington trebui să apară la inaugurarea congresului în costum din stofe naționale.

Dupe câți-va ani, mesagiul lui Washington (1791) constată starea înfloritoare a manufacturii, agriculturii și comerțului.

A început protecțiunea navigațiunii.

Anglia intră în reșele în Europa (dupe 1800 și următorii), care profită Americanilor.

În 1828 un tarif protector.

Autorii însemnați spuneau că America e destinată exclusiv la agricultură.

America este printre cele d'ânteiu țeri industriale din lume.

În zilele noastre, dacă voiți să vedeți toleranța Americanilor în materie economică, să vă povestesc o istorioară întâmplată și care se potrivește întocmai cu cele ce s'au hotărât și pe la noi.

Mai mulți capitaliști englezi au calculat costul de producțiune al grâului în Anglita și în America și au constatat că în continentul nou se produce mai ieftin. Au început să cumpere întinse domenii dincolo de Atlantica ca din cultura grâului să tragă profituri enorme.

Americanilor nu le-a covenit.

Spăimântați de cumpărarea a 8 și jumătate milioane ectare de pământ din partea milionarilor englezi, au făcut un proiect de lege prin care se interzice străinilor de a dobândi și posede moșii în Statele-Unite.

Iată cuprinderea acestui bill asupra căruia s'a și făcut un raport favorabil :

BILL pentru a interzice străinilor în Statele-Unite din America de a dobândi și posedate moșii.

„ Să se decreteze de Senat și de Camera reprezentanților Statelor-Unite din America, reuniți în congres, că nici un străin în Statele-Unite și nici o persoană alta afară de cetățenii acestor State sau afară de aceia cari au declarat legalmente intențiunea de a deveni cetățeni, nu vor putea dobândi titluri de proprietate nici posedate moșii în întinderea Statelor-Unite sau a jurisdicțiunii lor, și că toate actele sau alte moduri de transmisiune de proprietate în profitul lor vor fi, dupe aprobațiunea prezentului bill, lipsite de orî-ce efect.“

Să rezumăm învățămintele ce tragem din Istorie.

Am văzut că unde nu găsim unitate națională, nu găsim nici forță economică.

Am văzut că țara agricolă nu poate fi numai prin aceasta țară prosperă; trebuie să alături industriile manufacturare.

Nici o țară civilizată exclusiv agricolă nu există pe lume.

O țară primitivă n'are ce proteje, are trebuință de libertatea schimburilor.

Ajunsă la un oare-care grad de dezvoltare, trebuie să înceapă a se proteje.

Ajunsă la apogeul de dezvoltare trebuie să devie liberă.

*

Față cu spiritul care domnește astăzi în toate statele, nu pot de cât să pun acum cestiunea pentru țara noastră și să rămână să o desvolt în Conferința viitoare.

Și-a făcut cine-va dintre noi ideie justă de ce suntem și unde avem să ajungem, dacă ne mulțumim cu situațiunea noastră de astăzi?

Agricultura în 'năntu, copleșită de datoriile făcute de proprietarii la Creditul funciar rural pentru 100 milioane. Proprietarul caută ca din arendă cu o parte să trăiască iar cu alta

să 'și achite datoriile lui său ale autorului său, datoriile moștenite; nici se gândește să contribuie la îmbunătățirea moșiei sale. Arendașii caută să stoarcă din pământ tot ce le poate și tot ce nu le poate da pământul. În țară industrii nu sunt, ca să facă să se caute materiile brute agricole, ca ele să aibă preț și aceste industrii să aducă capitaluri din afară prin esport. Cultura în stare primitivă. Capitaluri lipsă. Brațe puține și rău obicinuite. Competență zero. Aplicațiune de loc. În loc de stimul, descurajare.

În afară, producția noastră agricolă bătută de Rusia, de Indii, de America.

În afară, în loc să căutăm a ne pune în relații amicale *de afaceri* cu țările cari ne-ar putea procura obiectele industriei lor în schimbul obiectelor noastre agricole, ne-am pus în relațiunii intime cu două țări: Germania și Ungaria, ambele agricole; Germania și Austro-Ungaria ambele industriale. Priimim de la ele fabricatele lor pe foarte scump, dupe ce tot noi le-am dat aproape gratis materiile brute cu cari ei au lucrat acele fabricate. Ele nu au multă trebuință de grânele noastre, căci și ele, ori produc grâne ori și le procură mai avantajos de aiurea.

Tot în afară, noi respectăm semnătura noastră în mod leal, și alții calcă contracul cu impunitate.

Iată în privința agriculturii.

În întru, ori ce industrie începe, ea este ucisă în fașă din cauze interne și externe.

Prin concurența din afară făcută cu sacrificii, cu perderi, cari se resplătesc cu prisos mai în urmă.

Și prin indiferența culpabilă în năuntru.

Comerciul și toate societățile comerciale și financiare pe mâna străinilor. Cătați firmele de comerț din toată țara, comparați numele comercianților de acum 30-40-50 ani cu cele de azi și veți vedea că mergem spre peire.

Ce trebuie să facem?

Ce zice simțământul nostru de naționalitate?

Ce se poate face în favorul mișcării economice naționale?

Iată obiectul Conferinței viitoare.

ALFRED DE MUSSET

LA CE VISEAZA FETELE

(Comedie în două acte în versuri)

(Urmare)

ACTUL AL DOILEA

SCENA I.

Grădină. — E noapte.

DUCELE LAERTE, în halat, SILVIO, înveluit în manta.

LAERTE

Când veî vedea lumina din locul ei schimbată
Spre-a trece din fereastră într'alta, și de-odată
Se va ivi la colțul acela, spre-a peri
Din noū, — să știî atuncea pe ea c'o veî zări.

SILVIO

Să 'ți spun curat, seniore, aceasta nu 'mî prea place.

LAERTE

Eî așî! Ba mie unul grozavă poftă 'mî face.
Nu doar că sînt protivnic melancoliei. — Stiî,
Maî bine melancolic decăt măhnit să fîi.
Dar, uite, veseliea pîește bătrâneței;
Ne liniștim măhnirea cu vîzul frumuseței;
Bătrînul fîră roșu pe față e urăt.
Cum cerul fîră soare e sur și mohorăt.
Puterea bătrîneței cu aniî stă la luptă:
Scăpată-abia de uniî, de alțiî e 'nterruptă.

Se zice că lipsindu-ți e lucru rușinos :
 E rău să îi puternic și rău neputincios.
 Cassandra e spăimăia bătrânilor cu minte ;
 Crezi însă că natura ne uită mai 'nainte
 De-a ne răpi puterea și farmecile ei ?
 Că dacă ne inspiră amor pentru femei
 Ni 'l zmulge mai 'nainte de anii dupe urmă,
 Saū că pierzând simțirea, dorința ni se curmă ?
 Inchipuiește-ți, frate, azi noapte am cântat
 Mai mult d'un ceas, c'o poftă cum rar mi s'a 'ntêmplat.
 Vream să 'ntărât prin cântec a fetelor mânie ;
 Imi vine însă-a crede că 'mi-am cântat tot mie.

SILVIO

Prin toate-acestea, duce, mă faci să te iubesc.
 Ar fi mai bine însă tot *eu* să mă numesc.
 Nu cugeți că romanțul romanț o să rămăie,
 Că pe eroū, la urmă, nimic n'o să 'l mângăie ?

BCU Cluj / Central LAERTY Library Cluj

O Doamne! Stiu prea bine. Romanțul într'un pat
 E tot ce e mai lesne or căruī desmățat.
 Acolo se 'nplinește întreaga aspirare ;
 Incepī in tot d'auna cu mic, și-ajungi la mare.
 De Dumneata sūnt sigur că lesne reușești,
 Destul să 'ncepī odată aceea ce dorești.
 Sunt unī care 'n vorbă le e puterea toată,
 Aceia nici odată nimica n'o să poată.
 Acela care umblă să treacă de 'nțelept,
 Devine-ades in ochii femeilor inept ;
 Pe când galanții tineri ce știu să facă curte,
 Ce aū priviri mai repezi și vorbele mai scurte,
 Ce seara, dimineața, aleargă la 'ntâlniri
 Cu fetele frumoase ca albi trandafirī,
 Saū atárnând pe ziduri o scară de mătase,
 Intâmpină primejdii și năpădesc prin case,
 Pe-aceia, vezi, întreabă-ī, și vei afla prin ei,
 Ce tactică se cere să placī unei femei.

Ei vor cunoaște 'ndată aceia ce 'ți lipsește.
 Ai inimă, dar totuși mai trebuie ceva
 Spre-a fi deplin ieî bine, găsește'l unde-va.
 Ca ginere nu 'mî place s'aleg or ce dezmetic
 Să 'și dea cu ștregăria de la 'nceput în petic,
 O haimana, o haită, lihnit dupe femeî,
 Capabil să deschidă o broască fără chei.
 O! De-aș fi fost ca dênșii, așî fi murit de ciudă
 Si n'așî fi vrut odată cu capul să fim rudă.
 Dar, uite, șiretlicul e bun adese ori,
 Și merge la nevoe, când umbli să te 'nsori.
 Uzează dar de dênșul și fă-o să te placă,
 Iar dupe cununie, ce-o vrea, o să te facă.
 Mai iartă-mî o 'ntrebare, căci de, nu 'mî ești străin,
 Nu te sffii de mine și spune-mî : ești virgin?

SILVIO.

Din cap pân' la picioare.

LAERTE.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
 Ei bravo! Foarte bine!

UrESC pe toți aceia cu simțul în ruine,
 Al căror suflet este deschis ca un oțel
 Or căruia netrebnic să găzduiască 'n el.
 Un ginere nu merge cu una și cu două :
 Să fie nou flăcăul, mireasa când e nouă.
 Eū nu 'nțeleg bărbatul să fie mai trecut
 De cât femeia. Multe netrairî s'au vEZut
 Din pricina acestei nepotrivirî. — Ce viață
 Plăcută e atuncea, când tinerețea 'n față
 Și 'n inimă, deșteaptă întâile 'ncântări
 In raiul de surisurî și calde sărutări.
 Femeia și bărbatul cu vârste potrivite
 Cunosc de o potrivă întéile palpite
 Si ambii au secrete, ce 'n tăină le șoptesc,
 Ca doi copii sūnt veseli și până mor, iubesc.

SILVIO

O! Dac'a mea aleasă copil m'ar presupune,

Urât efect i-ar face prostia mea. — Ia spune,
Nu știi că 'n ziua de-astă-zî o fată nu găsești
Să nu cunoască toate secretele trupești?

LAERTE

Aceasta mi se pare un fel de-obrăznicie!
Copii mei sunt foarte modești, și 'n modestie,
Nu fac de cât romanțuri cinstite, dragul meu.
Vezi tu, e o comoară aceia ce 'ți dau eu.
Desbracă-te odată de-această neștiință!
Greșală fac bărbații că au acea credință
Fatală, cum că toate femeile 'și bat joc
De cinstea conjugală; ei nu admit de loc
Femeii de cât darul de-a înșela. In fine,
De ești ca ei, pe Irus îl voi lua mai bine.
Cunoști acele vorbe pe care le-am cetit
In Hesperus: „Cinstește-ți femeia, grămădește
Pământ pe-această floare când vezi că s'ofilește.
Dar nu lăsa să cază și în caliciul său,
Căci vrînd să-și dai viață, no-vestejești maul ei.”

SILVIO

Sărută-mă, oh tată! — Imi placî la rebunie!

LAERTE

Copilul meu, ești tîner și plin de poezie;
Ai inimă mai albă ca laptele, — și eu
Te plac. — Atunci ascultă puțin și sfatul meu.
E sfatul unui tată, al unui om în fine
Al cărui gând nu este de cât să 'ți facă bine.
De vreme ce cu mine doresc să te 'nrudești,
Ascultă-mă la toate și n'ai să te căești.

SILVIO

De nu mă 'nșeli lumina a disparut; — s'arată
Din noiu.

LAERTE

E timpul!... Vino să te mai strîng odată.

SILVIO

Acum se perde 'n umbră, o să dispară iar.

LAERTE

Știi ce-ai să faci!. Nu perde privilegiul în zadar.

SILVIO

S'a stins! S'a stins!

LAERTE

Ei bravo!—S'o urmărim acuma....

Curagiū! Si vezi să 'ți pară mai serioasă gluma.

Incet,—pășește 'n vârful picioarelor,—domol,

Și ia mai bine seama să nu ne dăm de gol.

(*Va urma*)

TH. M. STOENESCU.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

MIRMIDON

Numele de familie îl priimim fie-care fără voia noastră numai prin faptul nașterii.

Este o fatalitate a convențiilor sociale care ne face să suportăm o denumire care une-orî este prea comună, iar altă dată rechiamă o situațiune ridiculă. Cu toate acestea, sentimentul familiei este așa de puternic în cât rar lasă pe cine-va să 'și părăsească numele său. Artiștii și literații obicinesc mai des să 'și schimbe numele pe un pseudonim, cu care semnează operele

lor. Când se hotărăște cine-va la o asemenea schimbare nu se mai izbește de aceiași fatalitate care ne dă numele de familie, din contra, libertatea alegerii este absolută, și se înțelege că numele pe care voim să 'l adoptăm, pseudonimul cu care vom intra în lumea artistică va trebui neapărat să răspundă la oare-cari calități.

Ast-fel dar întrebuintarea pseudonimului se va face pentru că numele propriu nu exprimă în de ajuns idealul la care aspiră scriitorul și nu oferă destule garanții de reușită, sau pentru că acest scriitor nu are nici curagiu, nici importanța necesară ca să susție teoriile și apreciațiunile sale.

Un prieten al nostru, ne întreabă dacă cuvântul *Mirmidon*, cu care se semnează unele articole din ziarul *Epoca*, este un nume propriu sau un pseudonim, și ne roagă să-i explicăm ce însemnare are acest cuvânt.

Răspundem :

Semnătura de *Mirmidon* este un pseudonim, ales fără îndoială de persoana care se servește de dânsul pentru că răspunde la calitățile și idealul scriitorului. Alegerea acestui pseudonim fiind voluntară și liberă, este de presupus, că ea a fost făcută în urma unei judecăți și a unei întregi cunoștințe de cauză, mai ales că se servește cu dânsul în scrieri literare.

Larousse în dicționarul său explică acest cuvânt ast-fel :

Mirmidon: Homme de peu de mérite, qui a des prétentions exagérées et ridicules. Personne de peu d'importance ou de peu de talent 1).

1) "Grand Dictionnaire Universel du XIXe siècle" și "Nouveau Dictionnaire de la Langue Française": „Om neînsemnat, care are pretențiuni esagerate și ridicule. Persoană de mică importanță și puțin talent”.

Litré explică ast-fel:

Mirmidon: Un jeune homme de petite taille :—voilà un plaisant Mirmidon. — Individu de peu de force, de crédit 1).

Porecla aceasta de Mirmidon s'a dat în tot-d'a-una în batjocoră și literatura s'a servit încă de mult pentru a stigmatiza pe scriitorii *fără de talent*, cu pretențiunii *ecsagerate și ridicule* la care ura și necazul ține loc de judecată. Prezumțioși fără de conștiință pentru care limba Franceză a păstrat adagiū:

Hé quoi! ce *Mirmidon* passe pour un grand homme! 2).

Moliere, (Orî-ce profesor de literatură ar trebui să știe acesta) observatorul cel mai mare al patimilor și cusurilor omenești, a caracterizat tipul acesta de Mirmidon așa de bine și cu culori așa de profunde în cât a devenit clasic.

Scena se petrece între *Don Juan*, un alt prezumțios tot așa de trist, și valetul său *Sganarelle*.

Morala lui Don Juan este cunoscută, de aceia Sganarelle cu umiliațiunea condițiunii sale, iată ce 'i zice :

„Mais il y a de certains petits impertinents dans le monde, qui le sont sans savoir pourquoi, qui sont des esprits forts parce-qu'ils croient que cela leur sied bien; et si j'avais un maître comme cela je lui dirais nettement, le regardant en face: C'est bien à vous, petit ver de terre, petit *Mirmidon* que vous êtes... etc. 3)

1) "Dictionnaire de la Langue Française": "Un tânăr mititel la statură: iată un mirmidon hazliū. Un individ de puțină forță, trecere".

2) Boursault, Esope; "Oare acest mirmidon, are mutră de ommare".

3) "Don Juan ou le Festin de Pierre", actul I, scena 2.

Dar în lume se află oare-carî micî impertinenți, carî nici nu știū de ce sunt așa, carî se cred spirite profunde, pentru că cred că le șade bine, și dacă aş avea un ast-fel de stăpân, 'i-ași zice curat, privindul în față: "Se petrivește întocmai cu Domnia-ta, mic vierme de pământ, Mirmidon mic ce ești.

Iată dar care este explicațiunea acestui cuvânt. Cu toate acestea pseudonimul nu trebuie confundat cu porecla.

Primul se ia de cine-va dupe 'nțelegere, cel de al doilea se dă de societate fără voia individului, cum ar fi de exemplu : *Iordache Covrig*.

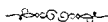
Oamenii cari răspund la calitățile acestui cuvânt au existat de când lumea, de unde se vede că trebuie neapărat ca fie-care EPOCĂ să 'și aibă MIRMIDONUL.

Posta Redacțiunei.

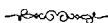

CATRE CITITORI

Comunicăm cititorilor noștri că, Domnul Al. Macedonski s'a retras de la "Revista Literară".

Din cauza abundenței de materii, n'a încăput în numărul acesta urmarea la romanul ELÉNA de D. Bolintineanu. În numărul viitor vom publica o parte mai mare din acest roman.

ERATA

Pag. 347, rândul 3, în loc de „în interesul“, să se citească : „interesul“.

„ 347 „ 4, „ „la să lasăm“, „ „ „la să luăm“.

„ 347 „ 14 „ „faceas“ „ „ „facias“.

